

rozsafuzerkiralyneja.hu család.ro

2021-1-HU01-KA210-ADU-000035049

Családpasztorációs animátorok képzését megalapozó tapasztalatcsere és pilotképzés

DR. PAPP MIKLÓS: „FÉRFINAK ÉS NŐNEK TEREMTETTE”

Házasság etika, házas életstílus és spiritualitás

2023

Kedves Olvasó!

Jelen dokumentum a 2021-1-HU01-KA210-ADU-000035049 számú, „Családpasztorációs animátorok képzését megalapozó tapasztalatsere és pilotképzés” című Erasmus+ projekt keretében lezajlott pilotképzés 6 elméleti moduljából az 3. Házasság modul anyagát tartalmazza.

A családpasztorációs animátorok szemléletformáló és gyakorlati alapképzése hat fontos témát és sok-sok gyakorlati tudnivalót ölelt fel. A képzést és jelen anyagot elsősorban annak ajánljuk:

- aki már valamilyen családpasztorációs szolgálatot végez és szeretne fejlődni, töltődni, továbbképzésen részt venni,
- aki szívesen szolgálna a környezetében lévő házaspárok, családok felé valamilyen formában, a keresztény alapelvek figyelembevételével,
- akit érdekel a családpasztoráció, ill. az Egyház házasságról, családi életéről szóló tanítása, útmutatása.

A képzés és jelen anyag elsősorban a lelkipásztori szolgálathoz nyújt szakmai segítséget a családpasztoráció különböző tevékenységi területeihez kapcsolódó teológiai és pszichológiai ismeretek kombinálásával.

A 21. század pasztorációs problémáinak teológiai-pszichológiai áttekintése során a résztvevők és olvasók támpontokat kapnak ahhoz, hogy jobban felismerjék és megértsék a hozzájuk forduló emberek és csoportok problémáit, hogy segíteni tudják őket lelki fejlődésük útján.

Korunk megváltozott kihívásait szem előtt tartva a képzés célja segítséget nyújtani a közösségi és egyéni lelkipásztori feladatokhoz. További cél a résztvevők mentálhigiénéjének erősítése és a kapcsolatteremtéshez szükséges készségeik fejlesztése.

Általános szempontok a képzési anyag használatához

Jelen szakmai anyag elsősorban olyan házaspárok és személyek képzésére szolgál, akik más házaspárokat, családokat szeretnének kísérni, támogatni az egyes plébániák vagy egyházmegyei családpasztorációs programok keretében, ezért a képzési anyag a keresztény etikát és a Katolikus Egyház tanítását tükrözi.

Gyakorlati szempontok a képzési anyag használatához

Az anyag alapvetően csoportos képzésre van tervezve de egyéni önképzésre is használható.

Amennyiben jelen anyagot csoportos képzés megtartásához használják fel, ajánlott, hogy a képzést (különösen az önismereti és biblikus-teológiai részeket) lehetőleg az adott szakterület szakembere tartsa. Az egyes modulok anyagai egymástól függetlenül használhatóak. A képzés időbeosztása a szükségleteknek megfelelően alakítható ki.

A képzési anyag tulajdonjoga

Jelen képzési anyag az Erasmus+ program feltételrendszerének megfelelően szabadon használható, azonban a használat során mindig meg kell jeleníteni a képzési anyag származási helyét. Jelen anyag alapján tartott képzést nonprofit módon kell megszervezni (nem ideértve az esetleges terem, szállás, étkezés költségeit). Az egyes fejezetek tartalmának tudományos és szakmai megfelelőségéért a fejezetek szerzői felelősek. Szervezeti használat esetén értesítést kérünk az iroda@rozsafuzerkiralyneja.hu email címre (mely szervezet, milyen formában, milyen célcsoport számára használta fel).

Sok áldást és örömet kívánunk a családok ügyét felvállaló önkéntesek szolgálatára!

– a projekt munkatársai –

1. A nemek eredete

A *biológia* szerint az első élő sejtek 3,5-3,8 milliárd évvel ezelőtt jelentek meg, és a Teremtő által kitalált evolúcióban úgy tűnt jónak, hogy a genetikai örökítő anyagot kétféle élőlény hordozza: az egyik egy nagyobb sejtet, ami majd megtermékenyül (nőstény), a másik számtalan apró, gyors sejtet, ami majd megtermékenyít (hím). A hordozott ivarsejthez aztán hozzáalakult a hordozó testfelépítése, másodlagos nemi jegyei, hormonjai, viselkedése. A túlélés szempontjából egyszerűen előnyösebb lett a kétneműség: a nagyfokú egyedpusztulás, a paraziták, a szelekció és a mutációk miatt nagyobb sanszot jelentett, ha a gének kétféle vannak osztva, nagy variációban tudnak keveredni, s előnyös tulajdonságaikat tovább örökíteni. *Az egymásra utaltság már a biológiába van írva*: a Szentháromságtól származó élővilágba már létében, génjeiben beleírt az egymáshoz tartozás, egymásra utaltság, ami szeretetként majd csak az embernél csúcsosodik ki.

A *mítoszokban* a nemek eredetére a gondolkodó ember mindig is kereste a választ. A legszebb Platón elképzelése a férfi és a női nem keletkezéséről: a kezdetben androgün embert (férfi és női jegyeket viselő élőlényt) az istenek ketté hasították. Platón gyönyörű elbeszélésében kiderül: a nemek azért vágynak egy életen át egymás felé, mert így teljeseek, így érhetik el az isteni boldogságot. Elbűvölő elbeszélésében mégis bántó, hogy a nemek büntetés miatt jöttek létre: a tökéletes ember kettéhasításából ered a két nem (*secare* – hasítani lat., ebből lesz a *sexus* – nem). A nemek léte így csapás, örök hiány, fél-állapot; a nemek léte eszerint nem jó, nem egy eredetileg akart csoda, hanem büntetés.

A *Biblia* képe a nemekről messze nagyszerűbb: az igazság teljességét Istenünk a Biblián keresztül tárja az emberiség elé. A Biblia első lapjain három alapigazságot kap az emberiség ajándékba:

1. *Isten minden embert a saját képére és hasonlatosságára teremtett.*
2. *A nemek különbözőségét maga Isten akarta.*
3. *A férfi és női lét célja az összetartozás.*

Az igazságosság axiómája szerint „az azonossal azonos módon, a különbözővel különböző módon kell bánni”. A következőkben azt vizsgáljuk, mi az azonos a férfiban és a nőben, mi a különböző, és hogyan tartoznak össze.

1.1. *Ami azonos: a személyes méltóság*

A férfiban és a nőben azonos a személyes méltóság, aminek szentháromságos alapja van.

☐ *Az Atyától ered mindenki és minden*: a Fiú és a Lélek is, az ember és a kozmosz is. Isten minden embert a saját képére teremtett, már a teremtéskor, már léte kezdetén minden ember istenképiséget kap. Ennek jelentése sokrétű: az istenképiséget kapja az ember, az meg nem érdemelt ajándék, ingyenes, hálával tartozunk érte. Az istenképiség *egyediséget* jelent, s ez az alapja az önszeretnek. Az „én”-t így, ilyenek, ekkor és itt maga Isten akarta nagy szeretetében, „anyám méhétől nevemen szólított engem” (Zsolt 139), a személyiség csodája Istené. Ezért van mindig helyem, otthonom a földön, már eleve szeretetből vagyok (előbb Isten, majd a szülők szeretetéből), már mindig is szeretve maradok, túl azon, hogy a világ, az emberek mennyire szeretnek, vagy hogyan „teljesítek” – ezt az alapvető szeretettséget elcserédett óráinkban jó tudni.

Az Isten akarta egyediség ezért önmagamban és a másik emberben is csoda, ajándék, misztérium. Egy isteni szikra, isteni csoda mindenki van. Minden ember egyformán kapta, így a személyes méltóság *egyenlő* a férfiban és a nőben is, ezért minden diszkrimináció a Teremtő akaratával ellentétes. Elsősorban mindenki az *Atya gyermeke*. Egyik nem sem magasabb rendű, egyik nemet sem lehet megalázni. A személyes méltóság Istentől van, azaz nem az emberektől: így ez minden emberben egyenlő, nem függ a teljesítménytől, rokonságtól, szimpátiától, vallástól, bőrszíntől, egészségi állapottól, társadalmi hasznosságtól. Nem az ember adja, ezért fokozhatatlan, elveszíthetetlen, lerombolhatatlan, nem lehet róla lemondani és elvenni sem. Nem az ember adja, csak elismeri, felfedezi, s megfogalmazza az emberi alapjogi kartákban (ENSZ, EU Emberjogi Kartája), s a demokratikus alkotmányban. Semmilyen emberi fórum nem merészkedhet arra, hogy teoretikusan kérdésessé tegye, vagy gyakorlatilag megnyirbálja az emberi alapjogokat. A személyes méltóság feltétlen tiszteletét be kell tartani akkor is, ha senki sem látja, ha nem éri meg, vagy ha éppen igazságtalanok a földi törvények (háborús bűncselekmények).

Az istenképiség továbbá az *anyagi világ és az állatvilág fölé emel*: az ember több, mint amije van, s több, ahonnan a testét kapta. Bár az ember testi mivoltában rokon marad a földi világgal, de alapvetőbb természetét nem az állatvilágból, a testből, a biológiából kell kiolvasni, hanem Istentől, mert istenképisége miatt „inkább” rokona a Szentháromságban, mint az állatvilágnak. Viselkedésmódját, erkölcsét „inkább” kell a Szentháromságtól megtanulnia, mint a főemlősöktől, s ennek a szexualitás területén kiemelt jelentősége van! A szexualitása alakításában inkább minta a szentháromságos személyes szeretet, mint az állatok viselkedése. Az istenképiség *állandó hívás* marad: az ember nem talál társat az állatvilágban, nem elégíti ki a legteljesebb emberi szerelem, földi boldogság sem, marad egy állandó nyugalanság az emberben, aki egész élete folyamán Istentől ered, Istenre vonatkoztatott marad, és Isten felé lépdel. A képmás *személyességet* jelent: Isten TE-ként szólítja meg az embert, és az ember TE-vel válaszolhat is Istennek. Ez már eleve magába foglalja a *közösségre és párbeszédre* való képességet nem csak Istennel, hanem a másik emberrel is, akit Isten szintén TE-ként szólított meg. Az ember azért tud megszólalni, mert előbb beszéltek hozzá, mint gyermekhez a szerető szülei.

Az ember nem csak individuális, hanem szociális is. A képmás igényt is jelent, megbízatást: hogy őrizze és művelje a teremtést – azaz *szabad*. A kapott test, genetika, nemiség, történelmi szituáció, az idő, a lehetőségek – mind-mind csak „nyersanyag” ahhoz, hogy szabadon valamilyenné tegyem magam. Az ember személyes létét, férfi-női mivoltát, házasságát nem készen kapja Istentől, hanem szabadságot kap ezek személyes megvalósítására. Ahogy „ember” így általában nincs, úgy igazából „férfi és nő” sincs általában, hanem csak konkrét, egyedi személy van, aki embervoltát, nemiségét, lehetőségeit személyesen valósítja meg. Ez a szabadság azonban eleve meghívott, azaz *elfogult a jóra*. Nem hűvösen állunk a jó és rossz előtt, nem 50-50% eséllyel tekintünk a jóra és a rosszra, hanem a jóra inkább meghívottak vagyunk. A szabadság jelentheti azonban a bukás lehetőségét is: a személyes méltóság következménye, hogy enyém a jutalom, de enyém a kudarc is – Isten nem oldja meg helyettem az életem, a házasságom. Az istenképiség jelent *alázatot*: nem vagyunk istenek, mindenre nincs idő, energia, figyelem, erő, az embernek tudnia kell alázattal elfogadnia saját, és a másik végességét is. Ebben a teremtettségben, szabadságban, meghívottságban Isten nem vetélytársnak tűnik, nem parancsolónak, nem elnyomónak, hanem szeretettel teremtőnek, meghívónak, akihez *érdekem* tartozni, erkölcsi útmutatásait érdekem követni. A teremtettség *bizalmat* is jelent: csak azért „mert” Isten teremteni, mert tudja, hogy az egész teremtés mégsem „csúszik ki” a kezéből, valahogy gondot visel és vezeti a személyes sorsomat és az emberiség sorsát a beteljesedés felé.

☐ *Krisztusi megváltás*: istenképiségünk az ősbűn következtében elhomályosult, de nem veszítettük el. Krisztus születésekor nem csak az emberrel válik egyenlővé, hanem az embereket is *egyenlővé* teszi egymással. Isten emberré válása lerakja a legradikálisabb alapot az emberek egyenlőségéhez, s ez kihívás akar lenni minden önkényes, ember-alkotta különbözőség felé (nemi, vallási, faji, nemzetiségi megkülönböztetés). A másik ember a testvérem Krisztusban. Az önkényes és bántó egyenlőtlenlégek lebontásához ezért a karácsony az előjel.

Krisztus születése megváltja az emberi testet is: a teremtéskor tisztának kapott test beszennyeződött a bűnben, de Krisztus *a testet újrateremtette a Lélekben*. Krisztus testté válása óta tudjuk: a megváltott testet pneumatikussá kell tenni, be kell vonni életünk Liturgiájába, a megváltott testtel lehet szerelmesnek lenni, imádkozni, örülni a megváltott földi élet földi örömeinek. Az emberi személy nem független a testétől, a személyes méltósághoz tartozik a testi méltóság tisztelete is, intimitásának, egységének, sexualitásának a tisztelete mind a férfinál, mind a nőnél. A személyes méltóságot illetően Krisztus földi léte megerősített meghívást jelent a Szentháromságos boldogságba, Isten Országába.

Minden ember személyes teljessége Krisztusban van. *Krisztus erkölcsi törvénye egyformán a teljessége a férfinak és a nőnek is, ezért egyformán is kötelezi a férfit és a nőt is* (korábban a férfiak szexuális félrelépéseit jobban tolerálták, nincs kettős morál!). Az erkölcsi igény és a bűn mércéje ugyanaz a férfinál és a nőnél, a jó megtételére, és a bűn kerülésére meghívott mindenki. Krisztus szeretetparancsa ugyanúgy érvényes a férfira és a nőre nézve is: aki a Szeretetben van, az tudja önmagát és másokat is szeretni. Krisztus kereszthalála *felértékel* minden embert: Ő mindenkiért ontotta a véré, s áldozatát a Liturgia minden nap eszükbe juttatja. Az ember nem mondhat le sem magáról, sem a másikról, drága a váltságdíjunk. Krisztus megbocsátása végleg rányomja pozitív bélyegét az emberi méltóságra: senki sem lezárt sors, *senkiről sem lehet lemondani*. A megújulás, megbocsátás, feltámadás lehetősége folyamatosan megilleti a személyes méltóságot – s ezt a cölibátus ill. házasságok mélypontján fel kell idézni. Krisztus életműve reményt ad: a nagypéntek után Húsvét jön, a nehézségek után Isten igazol. Krisztus kereszthalála végső reményt ad, hogy érdemes kitartani a nehéz körülményekben, az értelmetlennek tűnő történelmi-családi helyzetben, érdemes felvenni a keresztet, az értelmesség végső horgonyai a húsvéti reménybe kapaszkodnak. Krisztus egész földi életműve örömeiben és keresztségében megalapozza a *feltétlen hűséget*: ahogy a végsőig bizalommal kitart, ahogy hű az Atyához, úgy kell az embernek is hűségnek maradnia önmagához, Istenéhez, és szeretteihez, házastársához.

☐ *A Szentlélek* kiárad mindenkire. A Lélek szeretetkapcsolatot teremt az Atya és a Fiú között, kettejük a Lélek szeretetteljes légköre fog egybe. A Lélek a személyes méltóságra is így hat. A Lélekben eredendően minden ember *kapcsolatban* van Istennel, még ha nem is tud róla, vagy tagadja, és a Lélekben eredendően kapcsolatban vagyunk egymással is. Közösséggé a Lélek tesz kicsiben és nagyban is, a családban, az Egyházban, a nemzetben. A saját és a másik *ember teste a Lélek temploma*, amit a szexuáletikában mélyen meg kell gondolni. A test nem egyszerűen biológiai massa, nem tárgy, nem használati eszköz, hanem a test szent, pneumatikus: szeretetre, szerelemre, személyességre való.

A Lélek ajándékokat, karizmákat ad minden embernek: a másik egyedisége, sajátossága, mássága így már nem forrása a fenyegetésnek, a gátlástalan versenynek, a félelemnek, korlátozásomnak. A *másik egyedisége ajándék*, kimeríthetetlen misztérium, Isten akarta többlet – s ez a párkapcsolatban ismét jelentős. A másikat a maga sajátosságában nem átalakítanom kell, nem legyőzni, nem félni tőle, hanem csodálni, örülni neki, meríteni belőle. A házasságban a másik személyével és nemével Lélek ajándékozta

többletet kapok. A Lélek titokzatosan vezet az Atyához és a Fiúhoz, Lélekben imádjuk és követjük Krisztust. A *Lélek vezeti a párkapcsolatot* is a maga teljessége felé, a Szentháromságos közösség felé, karizmatikus vezetőkké téve a házastársakat. A Lélek *kapcsolatot teremt az emberek között is*: a Szeretet az Isten. Ahol ketten-hárman szeretik egymást, a Lélekben szeretik egymást, s így Isten velük van. A Lélek tűz, vihar, dinamika, aki lelkesedést, lelkiületet, kedvet, humort, bölcsességet ad – hol, ha nem a szerelem tűzében tapasztalja ezt meg legdinamikusabban az ember. A Lélek vezetése segít, hogy személyes méltóságunkat önrendelkezésünkben kibontakoztassuk: a *Lélek vezeti a lelkiismeretet és az értelmet*. Ezért kapcsolódik a legmélyebben a lelkiismereti szabadság joga és az értelmesség igénye a személyes méltósághoz.

A személyes méltóság tehát azonos a férfiban és a nőben, így azt azonos bánásmód illeti. *Diszkriminációnak számít minden hátrányosan megkülönböztetés, ami sérti az istenképiséget, a személyes méltóságot, s ami önkényesen és bűnösen különbséget tesz az emberek között a nemük alapján.* A különböző felszabadítási, emancipációs, feminista, kisebbségi mozgalmak azért küzdenek, hogy ami azonos az emberekben, az azonos bánásmódot kapjon (választójog, önrendelkezés joga, párválasztás, fizetés, valláshoz való jog stb.). *Az egyenlő bánásmódot az Egyház léte első pillanatától küzd: a Bibliában már az ószövetségi próféták fölemelték a hangjukat az özvegyek, nők és árvák védelmében, hiszen maga Isten is könyörült a gyöngye Izraelen az egyiptomi fogságban.* A történelem folyamán a kereszténységnek folyamatosan hangsúlyoznia kellett a nemek egyenlőségét. Az ókorban, a középkorban, az újkorban és napjainkban is aktuális és kemény a küzdelem a nemek egyenjogúságáért az egész földkerekségen.

„Mivel minden értelmes lélekkel rendelkező és Isten képmására teremtett embernek ugyanaz a természete és ugyanaz az eredete; s mert Krisztustól megváltottan ugyanaz a hivatása és isteni rendeltetése, egyre határozottabban el kell ismerni, hogy minden ember alapvetően egyenlő. Kétségtelen, hogy a különböző fizikai képességek, valamint az értelmi és erkölcsi erők szempontjából nem egyformák az emberck. De mint Isten szándékaival ellenkező dolgot, a személy alapvető jogaiban le kell küzdeni és ki kell küszöbölni minden nem, faj, bőrszín, társadalmi helyzet, nyelv vagy vallás alapján történő társadalmi vagy kulturális megkülönböztetést. Sajnálatos, hogy a személy ezen alapvető jogait még nem mindenütt tartják tiszteletben. Ez fordul elő például, ha a nőtől megtagadják, hogy szabadon válassza meg férjét vagy életállapotát, s nem részesülhet ugyanolyan nevelésben és műveltségben, mint a férfi. Noha az emberek között léteznek jogos különbségek, a személyek egyenlő méltósága megköveteli, hogy emberibb és méltányos életfeltételekhez jussanak” (GS 29).

1.2. Ami különbözik: a nemi sajátosságok

A Biblia első lapján kinyilatkoztatja Isten: a nemek különbözőségét maga Isten akarta. Sok mítosz szerint a nemek különbözősége rossz, büntetés, melléktermék, véletlen, vagy szerencsétlenség – velük szemben a Biblia hangsúlyozza: a nemeket maga Isten akarta, annak célja van, a nemi különbség eleve jó. Férfiként ill. nőként élni nem büntetés, hanem saját út. A keresztény morál a két véglet között keresi az igazságot: az egyik véglet, a *naturalizmus* szerint a biológiába van írva a nemi viselkedés mintája. A pusztán biológiai ösztönök determinálják a nemi szerepeket, amit nem lehet kicsit sem alakítani. A másik véglet, a

szélsőséges liberalizmus: ez bagatellizálja a nemi különbségeket, szerintük nincs is igazi különbség a férfi és a nő között, ha akarom, tetszőlegesen lehetek bármelyik nem, a nemiség szerintük „csak” biológia és társadalmi szereposztás. Felfogásuk szerint nincs az ember húsába-vérébe írt férfiasság ill. nőiesség, nincs a nemekre jellemző nemi szerep, munka, tetszőlegesen alakíthatom, felvehetek jellemzőket (ha gyerekek egyik héten lehetek apja, a másik héten anyja, akkor nem is kell két szülő a neveléshez, akkor homoszexuálisok is adoptálhatnak gyereket).

A nemi sajátosságokat bagatellizálókkal szemben a keresztény etika hangsúlyozza a nemek különbözőségének fontosságát. Nem kell a nemi különbségeket bagatellizálni, letagadni, erőszakosan kiegyenlíteni, egymást utánozni, vagy éppen meggondolatlanul nem is törődni vele. A „hogyan?”-hoz tudni kell a „mi van?” kérdést előzetesen megválaszolni. Csak aki tudja, hogy ki ő, hol van, ki a másik, milyenek a nemek, az tud haladni, jól haladni. A jó haladáshoz (személyes élet, házasság, cölibátus, nagycsalád, munkatársi kapcsolat, közösség) komolyan kell az adottságokat, melyek valamilyen szinten alakíthatók-művelhetők. *Az ember felelős a neme elfogadásáért (konstansok) és igaz alakításáért (szabadság)*. Mindig önmagából kifordult és beteges, ha a férfi túl nőies, és a nő túl férfias. Felelősek vagyunk azért is, amik nem mi vagyunk: a másik nemért. Akkor lesz igaz nő, ha én igaz férfi vagyok. A nemeknek önmaguknak kell lenni, nem egymást utánozni, nem unisex, nemtelen ének viszik előbbre a világot, hanem a karakteres férfiak és nők. Sok személyes tragédia, házassági krízis, családi törés megelőzhető lenne, ha az ember komolyabban venné, hogy Isten a férfit férfinak, a nőt nőnek teremtette. Az okos legyen előre okos.

Az igazságosság axiómája alapján „az azonossal azonos módon, a különbözővel különböző módon kell bánni”. Ami azonos a férfiban és a nőben (személyes méltóság), az azonos bánásmódot követel, ami azonban különbözik, azzal különbözőképpen kell bánni. Miben különbözik a férfi és a nő? A keresztény etika a múlt folyamán mintha kénytelen lett volna túlhangsúlyozni a nemek egyenlőségét (rabszolgaság, felfedezett népek, újkori munkavilág stb.), s eközben feledésbe merült a *jogos különbözőség* kutatása. A mai kutatások széles területen folynak, de az elméleti kutatáshoz elengedhetetlen az absztrakció. Csak általánosságban tudjuk feltárni, milyen „a” férfi és „a” nő, de tudjuk, a nemi létet mindenki személyesen valósítja meg. Nincs két egyforma személy, így nincs két egyforma személyesen alakított nem sem. Az általánosítás mégis fontos a haladáshoz, tudni kell olvasni a sorok között.

A nemiség az a létszerű és lényegileg meghatározó dinamika, ami az embert egész életében férfinak és nőnek pecsételi meg testi és lelki megvalósulásában is. A nemi sajátosság tehát létszerű, azaz létünkkel adott, teremtett. A nemi sajátosság alapjai megváltoztathatatlanul a létünkben vannak, jóllehet azokat kulturálisan-társadalmilag és személyesen is formáljuk, de vannak konstansok, állandók. A nemi sajátosság dinamikusan átjárja egész valónkat, a férfi és a nő testileg-lelkileg más, máshogy lát, dolgozik, él, küzd, szeret, azaz egész létét átjárja a nemi dinamikája. A sajátosságok elismerése semmi estre sem jelenti, hogy bármelyik is jobb, felsőrendű lenne, mindkettő máshogy jó, a kettő inkább kiegészíti egymást, így viszik tovább az életet.

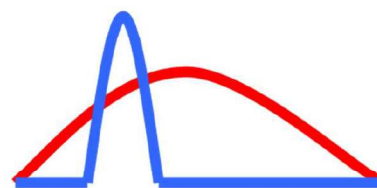
Máshogy transzcendálunk: Szent Ágoston beszél arról, miszerint „Magadnak teremtettél Urunk, és meg nem nyugszik a szívünk, míg Téged el nem ér.” Ez a nyugtalanság, dinamika, meghívottság a transzcendencia. A transzcendencia túllépést jelent. Mindkét nem transzcendál, azaz kilép önmagából amikor megismer és amikor szeret, amikor túllép önmagán afelé, ami nem ő maga. Az értelmi és az akarati kilépés a világ, a másik ember és Isten felé mindkét nemből adott. Mindkettő transzcendál, de ezt

azért teszik, mert már eleve ott vannak: azért lépnek túl, mert már megérkeztek. A transzcendenciájuk előfeltétele az immanencia: már Istennél vannak. Ezt a transzcendenciát azonban másként valósítják meg, máshogy vannak Istennél, a Teljességnél.

A *férfi transzcendenciája transzcendens*, azaz mindig továbblépő „huzata”, dinamikája van. Amit megismer és megszeret azon tovább lép, mindig új, más kell neki, a végtelen felé tapogatva sejtí a Teljességet, túl kell lépnie minden határon. Ezért nyitottabb a világra, érdekli a tárgyi világ, az újdonság, van benne „vadászösztön”. Mindent előrébb akar vinni, szisztematizál, az egész érdekli, az időből a jövő a legfontosabb neki. Gondolkodásmódjában fontos a racionalitás, rendszerezés, elvontság. Férfienergiával veti bele magát a világ alakításába, de éppúgy a szenvedélybetegségekbe is. A gyereknevelésben tudnia kell a gyereket önállóságra nevelni, az anya öléből „kivenni” és a saját talpukra állítani. A határokon túllépő férfi számára Isten a Végtelenség; a racionális férfi számára Isten a Szent Titok, az Abszolút Intelligencia, a Tökéletes Lét. A férfi Istent olyannak látja, aki maga hívja túl minden határon, ezért Ő maga a Határtalan, Megfoghatatlan, Kimondhatatlan, aki sürget, igényel. A férfi attól férfi, hogy transzcendensen előbbre viszi-űzi, amit rábízott Isten.

A *nő transzcendenciája immanens*, azaz belső világába vonja, bensőségességébe vonja, amit megismer és megszeret. Lelkével „ott van” a dolognál, a másik embernél. Az itt és most adottban sejtí meg a minőségi magasságot, a Teljességet. A nő attól nő, hogy amit rábízott Isten, azt két karjával szeretőn átöleli: férj, gyerek, egyházközség, lakás. Ezért ügyel jobban a részletekre, jobban nézi az embert, a személyt. Gondolkodásmódjában fontos az intuíció, kontextuális sík. Az időnek is az immanens síkját éli meg, nem annyira az óra által mért külső idő fontos neki. Egész lényé átkaroló, ezért Istentől is jobban sejtí meg, hogy Isten mindig velünk van, elfogad, irgalmas.

A másképp transzcendálás következménye, hogy a rendelkezésünkre álló „életenergiát” másként használjuk – az ábra szerint. Rendkívül fontos ezt a görbét megjegyezni, mert számtalan családi, munkahelyi, társadalmi probléma forrása, hogy nem veszik komolyan a férfi és a nő életenergiája görbéjét. A férfié hirtelen emelkedik, és nagyon intenzív csúcs után hirtelen hanyatlik is. Rövid idejű, de nagyon intenzív. A nőé lassan emelkedik és lassan hanyatlik, de hosszú ideig tart és viszonylag magas szinten van sokáig, bár nincs egy pillanatban sem olyan intenzív, mint a férfié. Ez a különbség számos területen tapintható, és komolyan kell venni. Pl: az agresszió, a szexuális vágy, a szeretet, a fájdalom, a kommunikációs igény, érzelmi igény, munkavégzés is függ tőle. Izgalmas meggondolni, hogy a vallásosság megélésénél is komolyabban kell venni a nemi sajátosságokat.

1. ábra A férfi és nő életenergiája

A különbségek kutatása két fontos következtetést von maga után:

1. *A saját nem konstansait ismerni kell, és azt szabadon személyessé kell venni*: általános férfi és nő nem létezik, az a konkrét férfi ill. nő, akivel találkozom, egy személyes folyamat és a történelem eredménye. Az ember, amikor megszületik, birtokba veszi a testét és a nemét: vannak biológiai konstansok, amik légnemű filozofálással nem szüntethetők meg. *Az igazi identitáshoz, egészséges nemi önazonossághoz ismerni kell a nemiség sajátosságait*: ahol nem tisztelik a biológiai tényeket, az mindig visszaüt. Minden nincs a tetszőlegességre bízva. Az adottságok azonban valamennyire szabadon alakíthatók: a biológiai konstansok nem szabják meg előre, hogy milyen férfi ill. nő leszek, hanem a személyem azt a testet, nemet a saját arcomra alakítja. Ráadásul ehhez az alakításhoz nem egy légüres térbe születünk, hanem

egy kultúrába, amire már sok generáció hátrahagyta örökségét. Nem az absztrakt nullpontról kezdjük önkényünk és tetszésünk szerint, hanem konkrét tér-idő koordinátában, azaz a történelemben. *Az ember szabadon veszi birtokba, alakítja a nemét, de nem a biológiától és a történelemtől függetlenül:* a nulláról nem kezd senki, az adottságokat tisztelni kell, tetszőlegesen minden nem cserélgethető, választható (szélsőséges liberalizmus, gender). Ebben az alakításban mégis a legelső faktum, az alaptény: az ember istenképű, azaz szeretetre, jóra, igényességre teremtett, s ezen meghívottságára kell szabadon válaszolnia. Az ember eleve szellemi, lelki – s ezen dinamikájában veszi birtokba, személyesíti át testét, nemét: sohasem alakítaná testét, nemi sajátosságait, kultúráját, ha már eleve nem lenne a Teljességre irányítva. A történelem komolyan vétele előtt komolyan kell venni a történelem Elindítóját. A férfi és női személyek végső gazdagságának oka elsősorban nem a genetikai változatosság (ez már csak következmény!), hanem a személyes változatosság, ami a Szentháromság gazdagságából ered, aki az „énemet” ilyennek akarta. *Isten hívása, szeretete már előbb és alapvetőbben meghatároz, mint biológiai-kulturális adottságok.* Előbb a kegyelem, utána a teljesítmény. A Lét megelőzi a létet.

2. *Kapcsolat a másik nemmel:* nem csak a saját nem igaz alakításához fontos ismerni a nemek sajátosságait, különbözőségeit, hanem a másik nemmel való igaz kapcsolathoz is. A családi életben, a közösségben, a munkatársi kapcsolatban, de főleg a házasságban és a gyereknevelésben pótolhatatlanul fontos ismerni a másik nem sajátosságait is. Aki nem ismeri a másik nem sajátosságait, az hogyan fogja tisztelni, és vele élni? Az igazságosság axiómája szerint „a különbözővel különbözőképpen kell bánni”. Alkalmatlan a házasságra, aki nem ismeri a másik személyét és nemét! *Aki kapcsolatba lép a másik nemmel, főleg ha házasságra lép, annak ismerni és tisztelni kell a másik nem sajátosságait, életgörbéjét, transzcendenciáját, különbözőségeit.* Számptalan családi tragédia, munkahelyi konfliktus, politikai igazságtalanság megelőzhető lenne, ha a különbözőt különbözőképpen kezelnék. A szeretetnek és intelligenciának itt van az igazi bizonyágpróbája: oda kell bizalmat, megértést, elfogadást vinni, ami nem ő, ami más világ, ami olykor idegesíti. Az erő pont ebben a bizalomban épül fel, s teszi a kapcsolatokat teherbíróvá. Mint a csavar és az anya: másfélék, de együtt rendkívül erősek.

1.3. Az azonosság és különbözőség célja: az összetartozás

Miután az ember komolyan veszi a nemek azonosságát (személyes méltóság, istenképiség) és a nemek különbözőségét (nemi sajátosságok), akkor felvetődik a kérdés: mire jó ez? Hogyan tartoznak össze a nemek?

A nemek sajátosságainak elismerése nem jelenthet alapot ahhoz, hogy bármelyik nemet a másiktól jobbnak tartjuk, s ezért fölé rendeljük. A patriarchizmus az atyát emeli a nő fölé, férfiuralmat jelent. Megjelenik ez pl. egy zsidó imában, ahol a férfi minden reggel hálát ad, hogy nem nőnek született. Az iszlámban ma is rengeteg hátrányos megkülönböztetést szenved el a nő (a nő nem is ülhet egy asztalhoz a férfival, nem szólalhat meg, férfi által kitalált ruhát kell viselnie, elfogadott a többnejűség). A matriarchizmusban a nő fölérendeltségét képviselik. Bár a történelemben ritkán találkozni ilyenekkel (pl. ha kevés volt a nő). A zulu törzsnél a nő szül és a nő temet, ezért nőuralom van. Az európai társadalomban is megjelent a hátrányos megkülönböztetés, a férfi felsőbbrendűségének képviselete. A férfi és a nő egyenértékűségét képviselő keresztény bibliai alapok helyett sajnos jobban beépült a köztudatba az ókori

felfogás (Arisztotelész): mivel a férfi nemz, ő adja a magot, a nő csak befogad, fogan, ezért az ember lényegét a férfi jelenítette meg. A nőről azt is vélték, hogy bár értelemmel megáldott, de eszét kevésbé használja (Aquinói Szent Tamás), amit a Bibliából a kígyó csábításával is alátámasztottak: előbb a nőt csábítja el. Így a nők fontos pozíciókba nem juthattak, szerelmi házasságot nem köthettek, szavazati joguk a legutóbbi időkig nem volt, a boszorkányüldözés elsősorban őket érte.

A nők egyenrangúságáért sokat tett a teológia haladása, a keresztény etika fejlődése, majd a felvilágosodás és a női emancipációs mozgalmak, de még ma sem pihenhettek. A nők hátrányos megkülönböztetése ma is tart: egyrészt küzdeni kell *ugyanazon jogokért*, ami a férfiaknak jár (azonos munkalehetőség, választójog, azonos bér, azonos családjog), a neme alapján senkit nem érhet diszkrimináció. Másrészt fontos lenne a nők sajátosságait érzékenyebben figyelembe venni: küzdeniük kell *sajátos jogokért*. Az egyenjogúság nem egyformaságot jelent. Az egyenjogúság helyett ezért megfontoltabb lenne az *egyenértékűség* fogalmának használata, ami magába foglalja az egyenjogúságot, de azon túl az olyan sajátos jogokhoz való jogot is, amik jobban megfelelnek a saját nemnek. Olykor éppen az egyenértékűség követelne meg más jogokat. Joguk lenne a nőknek kevesebb óraszámú munkához, hogy a családot egészségesebben elláthassák; joguk lenne a családhoz-gyerekeveléshez igazodó munkatörvényekhez; több lehetőséget kellene adni a társadalmi közszerepléshez és a politikai hatalomgyakorláshoz. A nőknek ma már nem csak azért kell harcolniuk erőltetett menetben, hogy a férfiakkal azonos bánásmódban részesüljenek, hanem azért, hogy mint nők női sajátosságaikat igazabban érvényesíthessék: azaz ne férfias nők legyenek, hanem nőies nők. Mindezek jogi-gazdasági érvényesítése nem anyagi kérdés, hanem lelki, kulturált megbecsülés. A nőnek biztosítani kellene a jogot és anyagiakat, hogy önállóan dönthessen a család és a munka arányának megvalósításáról. Ha akar, dolgozhat keményen és legyen valódi lehetősége a szakmai előmenetelre – azonban dönthessen a család, gyerekek mellett is, s ezért ne érje „büntetés”. Jótékonyan visszahullana az egész társadalomra, ha kiegyensúlyozottabb férjek, megnevelt gyerekek, és boldogabb nők élnének benne.

A női mozgalmak mellett megjelennek a *férfi mozgalmak* is: céljuk a férfi felszabadítása egy túl nőies, vagy éppen torz férfikép alól (agresszív, szexmániás, ideologikus ál-férfiasság alól). Céljuk a „mély férfiaság”, aki erős, akire fel lehet nézni, képes dönteni és vezetni. Sok mai férfi mintha gyermekeinek a „második anyja lenne”, sok férfi a férfiaságában lelkiileg megcsönkített, nem mer dönteni, felelősséget vállalni (ezért nősülnek halogatóan, túl későn), hiányzik belőlük a „kemény szeretet”, a „férfienergia”, nem mernek kockáztatni, nem tudnak küzdeni, sokan kényelmes „fészekbélelők” lettek, akik házimozi után járnak... A férfimozgalmak az igaz férfiaságért küzdenek, a „kényelmes, anyáskodó” férfikép helyett a nagyban gondolkodó, aktív, határozott, tekintélyes, atyai férfiaságért. A „köldöknéző meditatív passzivitás” helyett a krisztusi aktivitást hangsúlyozzák a világ jobbításáért. *A világ sóvárogja az igaz férfiakat, az igaz atyákat*. Ha Krisztus vérzik a kereszten, akkor ez minden férfit kötelez.

Az Egyház az igaz férfiaságért és nőiességért való küzdelemben két alaptévedéstől óv: súlyos veszély lenne azt hinni, hogy a nőnek, ahhoz hogy önmaga lehessen, a férfi ellenfelévé kellene válnia, és fordítva. A családban, a társadalmi-politikai életben *súlyos tévedés lenne azt vélni, hogy a két nem egymás ellenfele*, egymás kárára kellene előnyöket kicsikarniuk, ill. a másik csak élőködő, alacsonyabb rendű lény. Az ilyen vélekedés mögött személyes sérelmek, kudarcok lehetnek, vagy kevés tudás önmagáról, a másik nem gazdagságáról, és az élet bonyolultságáról. A másik súlyos tévedés a nemi sajátosságok semmibevétele: *„A szexuális kettősség és különbözőség elhomályosodása különböző szinteken abnormális*

következményekkel jár” (Hittani Kongregáció¹). A különbségek letagadása valójában ideológia, ami hamis szexuális életet, a gyerek egyedül nevelését, a homoszexualitást reklámozza. Sokszor azonban ezen tévedések, hangos ideológiák mögött elkeseredett, csalódott, zátonyra futott emberi sorsok állnak. Ahogy Ádám és Éva tiszta férfi-nő kapcsolatát (amit meztelenségük szemléltet) a bűn rontja el (ezért szégyenkeznek), úgy ma is az igaz férfi-nő kapcsolatot egyéni és strukturális bűnök képesek megrontani.

A nemek azonos lényegének és sajátosságainak célja nem az alá-fölrendeltség, hanem *a cél az erősebb, tevékeny összetartozás*. „Az ember valójában a férfi-nő kettős egysége” (II. János Pál). A cél az erős önazonosság és a másik nem tisztelete: minél igényesebben vagyok férfi ill. nő, és minél jobban ismerem és szeretem a másik személyét és nemét, annál magasabb szintű lesz a kettőnk kapcsolata. Minél magasabbról indulunk, annál magasabb lesz a szintézis is, *minél erősebb egyének lépnek kapcsolatba, közösségre, kötnek házasságot, annál erősebb lesz maga a kapcsolat, a közösség, a házasság is*.

Mi az, ami a sok különbözőség ellenére az erős identitású férfit és nőt összetartja egy stabil szerelemben, munkatársi kapcsolatban, sokszínű közösségben, a házasságban?

1. *A bizalom Istenben: a saját és a másik nemének elfogadása a gondolkodásmódban kezdődik. Tudni kell pozitívan gondolkodni a nemiségről, s ehhez alap a teremtés-teológia. A különbséget és összetartozást maga Isten akarta, bízni kell a szeretetteljes és intelligens teremtésben. A keresztény ember túlnéz a pusztá biológián, s tudja: sohasem különbözne a férfi és a nő, ha eleve a Teremtő nem akarta volna így. „A másság játéka ugyanis már magában Istenben megvan. Hitünkben ismerjük azt a rendkívüli és titokzatos ténytet, hogy létezik egy én a mindenség kezdeténél: az Atya. Ő az, aki a saját létét odaadja egy másinak, aki ezt az ajándékot tökéletesen elfogadva és viszonzva születik meg: a Fiú. És e kettő között olyan tökéletes a kölcsönösség, hogy e kapcsolat gyümölcse maga Isten, a Szentlélek személyében. A Szentháromság misztériumában jelen van a leggyökeresebb különbözőség, amit megtapasztalhatunk vagy akár csak megsejthetünk. A létező legnagyobb különbözőség a legtökéletesebb azonosságon belül”* (A. Scola bíboros, KEK 249-56). *A különbség legvégső oka Isten szeretetteljes és intelligens teremtése, ami miatt alakulnak máshogy a biológiai és lelki sajátosságok. Ez rögtön felveti a bizalmat: a másik olykor nehéz és idegesítő sajátosságát nem csak „elfogadni”, „eltűrni” kell (talán ennyit tud mondani egy hitetlen házassági terapeuta), hanem a sajátosságát pozitív elfogódottsággal csodálni, értékelni. Pont a sajátosságában, egyediségében illik hozzám, pont ezzel visz előbbre.*

2. *A szerelem: Isten végtelen szeretetében és intelligenciájában nem csak a nemek különbségét találta ki, hanem a kettőt összetartó varázslatos szerelmet is. A szerelemben olyan erőt tapasztalunk meg, ami vonz a másik nem felé, s képes minden különbözőségét nemcsak elfogadni, hanem egyenesen csodálni, integrálni. A szerelem nem lebontja a különbözőségeket, a házasságban is tudni kell férfinak és nőnek lenni, hanem a szerelem egymás felé lendíti a nemeket, kettejüket pedig a Szeretet, a Teljesség, Isten felé. A szerelem olyan erős összetartó erő, hogy még az addig legbiztosabbnak vélt köteléket, a szülőit, a szerelmes ember boldogan hagyja maga mögött. „Az ember elhagyja apját és anyját, és feleségéhez ragaszkodik”* (Ter 2,24).

3. *Sok beszélgetés: a Szentháromság communio-ja a teljes communicatio-ból ered. Ez igaz a Szentháromság képére teremtett emberre is: a házasságban, a munkahelyen, a közösségben nem*

¹ HITTANI KONGREGÁCIÓ: Levél a Katolikus Egyház Püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről az Egyházban és a világban, 2004. 2.

egyformának kell lenni, hanem együtt kell haladni. A párbeszéd és a vita nem a másik elnyomását, megváltoztatását célozza, hanem a közös haladást. A beszéd önközlés, problémamegoldás, az alternatívák tapogatása, a kompromisszumok megkötésének, bocsánatkérésnek a helye. Túlzás nélkül állítható: „Ki mint beszél a másikkal, úgy is él vele” (K. Demmer). A párbeszéd őrzi a család melegét, összetartását, a párbeszéd az élő kapcsolat élő „ragasztója”.

4. *Mindenkiben van megértés az ellenkező nem felé:* A világban való létünk nem semleges, nem egynemű környezetben kezdődik, eleve kapcsolatban vagyunk a másik nemmel is, eleve kialakul egy megértése a másik nemnek. Ennek a belső megértésnek a legelső forrása a másik nemű szülő, testvér, pedagógus, felnőtt ember. Ezt a mély belső megértést a másik nem felé Jung „animának és animusnak” nevezi. Elmélete szerint mindenki magában hordja a másik nem ismertségét, jellegzetességeit: a férfi lelkének animájában a női elvet, nő a lelkének animuszában a férfi elvet. Szó sincs arról, hogy „két lelkünk” lenne, ill. hogy egy kicsit mindenki „kémemű” lenne. Inkább arról a mély tudásról, eleve ismertségről van szó, ami létünk első pillanatától körülvesz minket. A másik nemű személy így nem egy vadidegen másik világ, eleve van képességem beleérezni a másik helyzetébe, nagyjából sejtem, mit érez, hogyan gondolkodik, ezért tudok vele egy házasságban, közösségben együtt élni, dolgozni, imádkozni, szenvedni.

5. *Közös élmények és közös gondolkodás:* Az „élmény” szóban az „élet, megélés” rejtőzködik. Az élmény mindig több, mint a racionális tudás. A tudás arra vonatkozik, amit már megéltünk, s arra reflektálunk – utólag. A megélt eseményben magát a „létet”, a közös életünket éljük meg, s ez kimeríthetetlen kincsesbánya a racionális emlékezés, gondolkodás, tervezés számára. A közös élmények extázisok (ex-stare – kilépni), amikor kilépünk a tér-idő földhöz ragadtságából, s közösen megérintjük a Létet. Ezek az erősítő, gazdagító élmények nem az égből pottyannak, az okos ember megtervezi őket, lehetőséget ad a csodának, kitartja a tenyerét a Lét, Isten felé. Azaz a közös gondolkodás, tervezés vezeti a közös életet, hogy merre is legyenek ilyen közös élmények. A naponta szétfeszítő nemi sajátosságokat a közös gondolkodás és közös élmények ereje képes összetartani.

6. *Alázat:* sok kapcsolatot feszít az, hogy nincsenek megelégedve egymással, csalódtak egymásban, többet vártak. Pedig tudni kell, hogy marad a legjobb házasságban is kielégítetlenség, beteljesületlenség. Mielőtt azonban az ember merné megfogalmazni csalódásait a másik nem, a másik ember felé, *előbb önmagában kell csalódnia:* alapvetően be kell látnom, hogy a másinak nem tudok tökéletesen megfelelni, teljesen nem tudom kielégíteni. Aki megsejti, hogy mire vágyik a másik, mit érdemelne, mi emelhetné még a házasságot, s hogy ettől a legjobb erővel is el fog maradni, nem tudja nyújtani – az már alázatosabban szemléli a másik hiányosságait, már jobban megbékül a saját elképzelései beteljesületlenségeivel. Az önmagunkban való őszinte „csalódás” tesz képessé a türelemre, megbocsátásra, elfogadásra, empátiára a másik nem felé is. Minden üdvös csalódás azonban megbékülést nyerhet Krisztus eszkatológiai beteljesítésében. Tudni kell időben békét kötni beteljesületlenségeinkkel.

7. *A legösszetartóbb erő a szentségek:* ha olyan könnyen menne a nemek összetartása, a házasság, a gyereknevelés, akkor nem kellenének a szentségek. Ha Krisztusunk hátrahagyta a szentségeket, akkor ezek kellenek, luxus lenne lemondani róluk. A *kereszttség* szentségében beállítjuk önmagunkat a Szentháromság, a Teljesség felé, tudjuk, hogy nemünk teljessége a szeretetteljes közösség. A kereszttség szentsége eleve egy perspektívát, szemüveget ad a további tervekhez, életdöntésekhez, mérlegelésekhez. A *bérmálás* szentségében karizmákat, adományokat kapok és kap a másik is: innentől az ő sajátossága

nem fenyegetés, nem hiba, nem a bosszúság oka, ő nem versenytárs, hanem megáldott egyéniség. A két nem Isten előtt kötött *házassága* sem „csak papír”, hanem Isten áldása: nagyon keveset tud még önmagáról, a másik másságáról, a házasság kalandjáról, egyáltalán az emberi életútáról, aki azt hiszi, önerőből uralni lehet a széthúzó-lehúzó erőket. Ha önerőből menne a házasság, nem lenne annyi válás. Az indulást az elején megáldó és a házasság útján végig pulzáló szentségi áldás a forrása a hűségnek és a megújulásnak, ezt a boldogságot a mélypontra fel lehet idézni: „akivel voltam boldog, azzal még lehetek boldog”. A napi úton a két legfontosabb összetartó szentség a *gyónás és az áldozás*: az úton folyamatosan tisztulni és táplálkozni kell. Ez két „útravaló” a folyamatos erőhöz, kontrollhoz, megújuláshoz, a szerelem megtartásához nélkülözhetetlen. Az emberi összetartó erőknél (emberi fogadalom, házasságtérápia, értelmi érvek, a környezet rábeszélése stb.) lényegileg magasabb rendű összetartó erő, amikor a másik nemű testvéremmel, munkatársammal, szerzetestestvéremmel, házastársammal, családommal gyónni megyek, együtt megtisztulunk, és amikor együtt veszünk részt Liturgián, ugyanazon helyről áldozunk. A *betegnek kenete* családi esemény: a betegség és a halál elválasztó végzete fölött ismét győz az összetartás, a szeretet ereje és a föltámadásban való találkozás reménye. Így lesz a *papi szentség* is a házasságokat, nemeket összetartó erő, mert a Szeretetet hozza, erősíti, jeleníti meg: ahol ketten szeretik egymást, ott mindig ott van a Harmadik: a két szerető fél, és a Harmadik, a Szeretet, aki kettejüket összetartja. Ennek fölszentelt embere a pap, így a házasságok, a családok, közösségek erősítője.

8. *A nemek teljessége Istenben van*: Az Ószövetségben Istennek nem csak az atyai képével találkozunk, hanem az anyával is, aki szül, gondoskodik gyermekéről, vigasztal (Iz 42,14; MTörv 32,18; Szám 11,12; Iz 49,15; 66,13). Az „irgalom, könyörület” központi szavunk eredetileg az „anyaöle” vezethető vissza: Istenünk anyai gyöngédségével vegyen karjaiba, irgalmazzon. Igazuk van a női teológusoknak: Istent lehetne Anyának is nevezni, ahogy az Ószövetségben van is erre utalás. Istenben, aki mindenkinek és mindennek az eredete, egyformán jelen van a férfi és a női lételev, Ő nem férfi sem nő, mindkettő forrása. Benne van, ezért ruházza fel azonos méltósággal a férfit és a nőt. Persze túl azon az egyszerű érven, hogy Istent is hímneműként csak a patriarchális társadalmak mintájára képelték el, azért mégis elgondolkodtató: maga Jézus Krisztus is férfiként lépett közénk és Atyának nevezi a mindenkinek Eredetét is. Talán jobban akarja hangsúlyozni Istenből a férfias szeretetet, ami jobban követel, tartást ad, elszánt, erős, aminek tekintélye van, ami meg akarja változtatni a világot. Nem lehet csak pusztán véletlen és történelmi-patriarchális szituáció, hogy Krisztus mégsem Anyának, hanem Atyának nevezi.

A teremtésén túl a megváltásban is *Jézus Krisztus az emberség teljessége mind a férfi, mind a nő számára*. Jézus Krisztus élete, tanítása csúcsminta a férfi és a női létehez is. A férfias elv jelenik meg Jézus Krisztus életében, amikor a pusztába, vagy a magányba megy hosszán gondolkodni és imádkozni; amikor korbáccsal szent indulatában megtisztította a templomot; amikor éles elmével, olykor humorosan válaszol a törbe csalni akaró kérdésekre; amikor tekintélyes hangjával és fellépésével Isten tekintélyét juttatja hallgatói eszébe; amikor keményen kimondja az igazságot Pilátus és vádlói szemébe. Férfihoz méltóan a világot meg akarja változtatni, tanít, újat hoz. A világ megváltoztatásának és újjáteremtésének legférfiasabb tette a bátran vállalt kereszthalál: „ide üssétek a szeget, vállalom”.

Ugyanakkor Jézus Krisztusban felragyog a női elv teljessége is, Krisztus a nőknek is a megváltója, teljessége: rajonganak érte a gyerekek; tyúkként a szárnyai alá akarja gyűjteni az igazakat; az élő embert előbbre helyezi a szisztémánál, a szombati törvényt, a rendszert félreteszi, ha ínséget, betegséget lát; a jelenben hirdeti Isten Országát; megérinti a betegeket, nemcsak szóval gyógyít; alázatosan megmossa

tanítványai lábát. A női befogadó lét (passió) megszentelése, amikor kereszthalálában magába fogadja a világot, úgy ahogy van: bűneivel, lánzsáival, káromlóival. Szinte anyai, ahogy a kereszten átöleli a bűnös, de saját gyermekeiként szeretett embereket. Ahogy a teremtésben egy töről fakad a férfi és a nő (istenképűek), úgy Krisztusban is egyenlő beteljesedése van mindkét nemnek: „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindannyian egyé lettetek Krisztus Jézusban” (Gal, 3,28).

A teológia alapállításai szerint tehát a férfi és a nő azonos méltósággal, istenképiséggel rendelkezik, a két nemnek Isten-akarta sajátosságai vannak, de teljességük egy együttműködésben van. Az együttműködés alapja, hogy istenképűek, ugyanaz a Krisztus a teljességük, és hogy kiegészítik egymást. *Nem csak a munkában egymást kiegészítő társak, hanem egyáltalán az életben, a létben együtt-létre, sőt, egymásért való létre meghívottak. Isten nem alárendelt, hanem „hozzaálló, egyenrangú segítőtársnak” adta a nőt a férfi mellé. A nő nem csak asszisztál, lábjegyzetet ír a férfi művéhez, hanem valódi társ, van, amit jobban tud.* Nagy áldás ez. A férfi és a női lét különbözőségeinek tanulmányozásakor döbben rá az ember, hogy mennyire kiegészítik egymást: testileg, pszichésen, életenergiájukban, transzcendenciájukban. „A férfi és a női mivolt nemcsak fizikai és pszichikai, hanem ontológiai szempontból is kiegészítik egymást. Csak a 'férfias' és 'nőies' kettősség valósítja meg teljesen az 'emberit'”. (II. János Pál). A mai családi, társadalmi, tudományos, gazdasági, politikai válság már csak következmény: sok hiba és bűn következménye. Többek között annak a bűnnek is, ha az egyik nemet nem engedik szóhoz jutni, ha a nemi sajátosságok elsatnyulnak, ha nem elég markánsak a férfiak és a nők. Az együttműködés hiánya mutat rá arra, mennyire értelmetlen és nem hatékony az egyik nem a másik nélkül. *Mindkét nem sajátos utat kapott a Teremtőtől, sajátos gazdagságuk elnyomása csak elszegényedéshez vezethet.* Ahogy szükség van a férfi racionális gondolkodásmódjára, transzcendens lendületére, határozottságára, csöndjére, úgy ma égetően szükség van a „női génuszra” (II. János Pál kifejezése) is, mert ma nagyon kell a női figyelem, érzékenység, anyai lélek, igazi szociális testvériesség, ami „új utakat” találhat a politika, a gazdaság, a társadalmi kérdések megoldásában. A nemek versengése helyett az intelligens és szeretetteljes együttműködés a cél, ahol egymást viszik előbbre – így élni nem csak együtt fognak, egymás mellett, hanem *egymásért is.* A férfi és nő így eleve kiegészíti egymást, s ez jelenik meg majd testileg, szexuálisan is.

A keresztény csodálja a másik nemet. A hit többlete az, hogy a másik nem sajátosságait, jellegzetességeit nemcsak kényszerűen elfogadjuk, hanem csodáljuk és bízunk benne. Évát nem Ádám alkotta, Éva az első pillanattól *ajándék* Ádám számára. Az emberi gondolkodás (gyakran a pszichológia is) csak addig juthat el, hogy „a másik 'más', el kell fogadni, tolerálni, tűrni kell egymásnak, esetleg változtatni kell rajta, átnevelni”. A teológia a nemek jellegzetességeit nem véletlennek, nem balesetnek, főleg nem a sors büntetésének tartja, hanem ajándéknak: Isten csodálatos, jól kitalált ajándéka, amit tisztelet és bizalom illet. A különbözőséget természetesen sokszor nehezen viseljük, de a présszerű megváltoztatás és a rezignált beletörődés helyett a teológia a csodálat és a bizalom magatartására vezet. Éppen az a csodálatos, hogy a másik nem más, máshogy látja a világot, és a megoldásai olykor jobbak, mint az enyém. Nagyszerű egy férjnek rájönni, hogy szerelmetes felesége jobban tud bizonyos dolgokat, és neki ezzel nem kell törődni, bizalommal ráhagyatkozhat. Ez a csodálat és bizalom végső soron a teremtő Istennek szól.

2. A házasság életstílus

A gyümölcsöző házasság érdekében fontos, hogy jól kössük meg a házasságot és aztán jól is vezessük. A teológiában mintha látnánk egy egyensúlyeltolódást, aránytalanul sokat foglalkozunk a házasság előkészítésével, és a válságba jutott házasságok megsegítésével. A mai teológia szeretne hangsúlyt helyezni arra is, hogy a házasságot jól vezessük jól építsük. Így beszélnünk kell a jó házasság életstílusáról, mert az életstílus mindig több mint a tettek. Az egyedi tettek az élet stílusból fakadnak, az életstílus magatartásmódot, habitust, hozzáállást fejez ki. Mivel az életstílus alapvetőbb, mint a konkrét tettek, ezért alapvetőbben a jó életstílusra kellene törekedni. A következőkben összefoglaljuk, hogy melyek a jó házasság életstílus cölöpjei.

Helmut Weber² szerint a mai morálteológia sokat köszönhet két tudománynak, melyek segítenek az egyedi bűnök mögé nézni. A transzcendentális filozófia-teológia mindig az egyedi tett transzcendens lehetőségére kérdezik: milyen transzcendens ok húzódik az állandó bűnök mögött? Talán egy alapvető elfordulás a jótól? Egy alapvető odafordulás a rossz, az önzés, az evilágiság felé? Így a transzcendentális teológia elkezdte hangsúlyozni, hogy mindenki életében van egy *alapvető döntés* (optio fundamentalis) a jóság, a szeretet, Isten felé, vagy nem ezek felé. Ez az alapvető beállítódás lesz a transzcendens oka a kategoriális, konkrét tetteknek. A másik nagy segítséget nyújtó tudomány a pszichológia: ez különösen a *folyamatszerűséget* hangsúlyozza. A tettek egymásra hatását egy életben belül, de akár generációkon át is. Az egyedi tettek olyanok, mint a fényképek, ám nézni kell az azokat hordozó filmet, a folyamatokat is, hogy értsük és alakítsuk az egyedi tetteket.

Mára a morálteológia áthelyezte a hangsúlyt a tetről az életstílusra, menetrendre, habitusra. Vonatkoztatni szeretnénk mindezt a házasságra is: minden házasságnak legyen meg a maga életstílusa. Az okos legyen előre okos: érdemes előre és menetközben az életstíluson is tartani a szemünket, egy jó menetrendet, életvitelt kialakítani. Nehogy csak az egyedi tettek örömeire és feszültségeire fixálódjon a tekintetünk, hanem a vezetési stílusra is. Így a morál kulcsfogalmai (hivatás, szabadság, lelkiismeret, döntés, bűn) is magasabb síkra kerülnek: ezen fogalmaknak is elkezdjük nagyban a jelentését vizsgálni. Az ember nem csak a napi döntésekre meghívott, hanem az élet nagyban való vezetésére. A szabadság fő hivatása sem csak a napi kis választások, hanem nagyban, alapvetően dönteni a jóság mellett. A lelkiismeret fő dolga sem csak a napi választás vezetése lett, hanem hogy Istent el ne vétse, az életvezetést nagyban el ne vétse. S a bűnök közül a legsúlyosabb habituális megátalkodottság, a tulajdonképpeni halálos bűn. Mindez a házasságra vonatkoztatva azt jelenti: elsősorban nem az egyedi tettektől lesz jó a házasság, hanem a maga sajátos stílusától, vezetésétől, menetrendjétől. A fő cél ennek kialakítása: „nagyban” gondolkodni, s az egyedi jó tetteken túl a házasság életstílusát kialakítani.

Klaus Demmer markánsan mondja: „aki akárhogy él, az akárhová jut”.³ Másként halad, aki a sarkvidékre megy, s más a sivatagi expedíció. Aki a házasságot választotta, annak házasság életcéljai lesznek: nem magányos, nem szerzetesi, hanem házasság életcéljai. Amikor házasságot kötünk, sokat készülünk a megkötésre, az ünnepekre. Pedig a legfontosabb munka ezután jön: *ki kell alakítanunk azt a legsajátabb életstílust, ahogy mi haladni tudunk a cél felé*. S ráadásul kell annyira rugalmasnak lenni, hogy

² HELMUT WEBER, *Általános erkölcteológia*, Szent István Kiadó, Budapest 2001, 260-270.

³ KLAUS DEMMER, *Fundamentale Theologie des Ethischen*, Herder, Freiburg 1999, 242-255.

menetközben tudjunk változtatni a haladási stíluson. Amikor gyermekünk születik, amikor házasságunk új szakaszba lép, amikor bármilyen törés van a házasságunkban, akkor újra kell szervezni az életünket, „újratervezés” válik szükségessé. Az okos és a balga szüzek példabeszéde mindig velőtrázóan figyelmeztet: nem elég csak a jó célt kitűzni, nem elég elkezdni, nem elég a vőlegényt szeretni – okosnak kell lenni menet közben is! A házásokra nézve ez azt jelenti: nem elég az üdvösség jó céljára tekinteni, nem elég jól megkötni a házasságot, nem elég szeretni Krisztust – okosan ki kell alakítani a magunk haladási stílusát. Ez a házasságban átháríthatatlan: ettől művészet egy házasság és ettől teher. Ettől egyedi, de ettől pótolhatatlan a személyes erőfeszítés is.

A mai morálteológia az életvezetésben egyértelműen az életstílus kialakítására teszi a hangsúlyt. *Az életstílus több mint az egyedi tettek.* Aki egy úton haladni akar, az először is kialakít egy stratégiát, menetrendet, haladási stílust – aztán jönnek a konkrét lépések. Ha egy hegycsúcsot szeretnék meghódítani, akkor nem dönthetek előre minden egyes lépésről, hogy melyik köre hogyan fogok lépni. Eleve kudarcra lenne ítélve, ha minden egyes lépést fel akarnék mérni és előre akarnék róla dönteni. Előre egy stratégiáról, haladási stílusról dönthetek, s ez már magába foglalja a konkrét lépést is. Az életstílus átfogóbb, mint az egyedi tettek. Egy jó házassághoz nem elég egyes ötleteket, jó tanácsokat adni. Nincs annyi könyv, amibe beleférne az a sok-sok tanács, amire a házásoknak szükségük van. S a házások sem tudnak könyveket, lexikonokat a fejükben tartani. Senki sem él úgy, hogy tanácsok halmazát tartaná a fejében. Szükség van olyan megfogható rövid megfogalmazásokra, melyeket az útonlévők is fejben tudnak tartani.

A kihívás éppen az, hogyan közvetítsük egymás felé az életstílus kialakításának igényét és a teológia gazdagságát? Éppen azt szeretnénk, hogy a házások is a teológia közepéből éljenek. Ne sokdrangú teológiai igazságok kerüljenek életvezetésük motorjába, hanem a lényegi igazságok pulzáljanak. Nem akarhatjuk, hogy a házások életstílus kialakításában a teológia a perifériára szoruljon. A papi és a szerzetesi életstílusra vonatkozóan az elmúlt évszázadokban bőségesen kifejtették, hogyan merítsenek ők a teológiából. Klaus Demmer kifejtette, hogy „aki teológiai életformát él, annak a teológiából kell élnie”.⁴ Természetesen ezt elsősorban a papokra és szerzetesekre értette: úgy vélte, aki teológiai életet él, annak legyen szívügye a teológia, az ima, egy dogmatika igazsága, a liturgia, a szakrális művészet. Így kialakult egy olyan életstílus, menetrend, ami a szerzetes mindennapjait és a teológiát egymásba közvetíti. De ez miért ne lenne igaz arra a házasságra is, amit keresztények kötnek, ami szentségi házasság? *A szentségi házasság is teológiai életforma,* s keresni kellene a közvetítést a házasság sűrű mindennapjai és a teológia magassága között. Demmer szerint segíteni kell, hogy a házások a házasságukat valóban hivatásként tudják megélni.⁵ Az Egyházban mintha egy idealista beszédet folytatnánk, ám az egyén cserbenhagyva érzi magát a mindennapjaiban. Könnyű a legmagasabb szintű morális és egyházi követelményeket támasztani a házások elé, de talán kevés segítséget kapnak a teológia és a mindennapjaik egymáshoz illesztésében. A házások úgy érzik, mintha egyedül maradnának abban a munkában, hogy a teológia szépségét lefordítsák a sűrű életvalóságukra. Olykor kénytelenek a lefordítást egyedül elvégezni, olykor menni a saját fejük után. Így alakulhat ki, hogy némelyek számára a hit csak díszítőelem az életvezetésben, de nem a hitből élnek, vagy pedig a hit „széléből”, perifériális dolgaiból (angyalok), de nem a hit közepéből. Azt érzi, hogy a hittételek nem róla szólnak, nem az ő élete, átsiklanak az ő feje

⁴ Uo.

⁵ KLAUS DEMMER, *Die Ehe als Berufung leben*, in *Intams Review* 2/2 (1996) 129-130.

fölött. A teológia tehát nem lehet túl absztrakt, nem hagyhatja magára a lefordítás roppant nehéz feladatában az egyént, a házasságokat. A pusztán kritika sem elég: nem elég a világot, a reklámokat, a társadalmat kritizálni – kritikából nem lehet megélni. *Tudni kell építeni, életközelségre hozni a teológiát.* Karl Rahner is sürgette, hogy „élhető teológia kell”, ezért tartotta ő is fontosnak az absztrakt teológia lefordítását a mindennapok sűrűjére.⁶ A házasságok elég sűrű életet élnek, joguk van a „sűrű, tömény teológiához”.

2.1. A gondolatvilág ápolásának fontossága

Klaus Demmer, morálteológus hangsúlyozza: „Ki mint gondolkodik, úgy is él.” A gondolatvilág és az életvilág nem két külön világ. A jó életvezetés, a jó döntések, a gyümölcsök nem érdemtelen ajándékok, hanem egy belső készület gyümölcsei. A jó gyümölcsök olyanok, mint a szikla oldalából napvilágra bukkanó forrás: tudjuk, hogy léte nem ott és akkor kezdődik. Sok-sok hajszáleres repedésen keresztül szivárgott a víz, láthatatlanul összeállt a hegy gyomrában, majd egyszer csak erőteljesen a napvilágra tör. *A jó élet felépítése is a láthatatlan világban kezdődik, a gondolatok belső világában.* Ez persze fordítva is igaz: az élet, a házasság elrontása is láthatatlanul a belső világban kezdődik – a súlyos tettek már csak következmények. Mennyi mélypontra süllyedt házasság tudja, hogy a belső világ sorvadásával kezdődött a súlyos bűnök lejtője! *A látható oka a láthatatlan.* Milyen jól sejtették meg a görögök Platónnal az élen, amikor minden látható mögött a láthatatlant keresték, s mennyire megfordult a világ, amikor a láthatóba, a mérhetőbe, az empirikusba kezdett az emberiség kapaszkodni.

Aki jól akar élni, kezdje a munkát a gondolatvilága ápolásában. Ott kezdődik a világ jó alakítása, nyers adottságaink művelése, a házasság gyümölcstöze vezetése. Nem luxus töprengeni, olvasni, templomban imádkozni, házasságként is keresni a magányt. Véletlenül senki nem lesz boldog, véletlenül nem lesz jó a házasságunk. Mindenképpen kell dolgozni, s munka a gondolatvilág művelésében veszi kezdetét. Legyenek „házasságbarát” gondolataink: igénytelen gondolatvilággal, vagy az életünkkel ellentétes gondolatvilággal nehéz élni! Aki okos, az életállapotának megfelelő gondolatvilágot művel ki: a házasságnak megfelelő, a szerzetes a cölibátusnak megfelelő. Az életvezetésben van egy átháríthatatlanság: helyettünk senki nem lehet boldog. Az átháríthatatlanság kitüntettség és teher. Ezért a gondolatvilág művelését sem végezheti el helyettünk senki. Hallunk okos tanácsokat, olvasunk tudományos megfontolásokat, tanulunk igényes házasságokról és papokról: *de saját gondolatvilág kiművelését senki sem végezheti el helyettünk.* Ennek kihívása alól nincs felmentés, s ez nem diploma kérdése. Ha a házasságot működtetni akarjuk, akkor a gondolatvilág művelésével kell kezdenünk: tudnunk kell tudatosan jó gondolatokat ápolni, s bomlasztó gondolatokkal megküzdeni.

A gondolatvilágot lehet és kell művelni, nem abszolút akaratunk ellenére kavarnak és rendeződnek a gondolataink. Művelésről, alakításról, munkáról van szó: tudatosan dolgozni kell a gondolatvilágon. Az biztos: akiben belső káosz van, fáziskéséssel az életvezetésében is káosz lesz. De a rend, az igényesség felépítése is belül kezdődik.

Az egyszer meghozott „igen” örömet fejben meg kell őrizni. *Egy jó döntés nem válik múltbeli fényképpé, elmúlt eseménnyé, hanem élően pulzálni fog.* Ha a házasságkötés „igenje” ilyen jó döntés, akkor az nem

⁶ KARL RAHNER, *A hit alapjai*, Agapé, Szeged 1998, 356-364.

egy egyszeri esemény, hanem élő igenné válik, pulzálóan dinamikát ad a jelennek, mélyponton pedig szintén hat egy jobb jövő felé. Az ilyen „igent” nem csak a házaspárok maguk hozzák létre, hanem kettejükre Isten is igent mond az oltár előtt. Ettől lesz az „igen” pulzáló, s ezért jó fejben egy életen át őrizni.

Szemlélni bibliai történeteket, töprengeni teológiai igazságokon. A gondolatvilága senkinek sem jár üresen. *Ha nem viszünk be tudatosan jó gondolatokat, akkor majd előre tolnak a túl pragmatikus, s a burjánzó bűnös gondolatok.* Az okos előre okos: figyel arra, hogy tudatosan ápoljon pozitív gondolatokat. Ragyogó védelmet jelent a gondolkodásnak, ha a Biblia történeteit és a teológia igazságait forgatjuk fejünkben. Ezek további jó gondolatokat szülnek, átkeretezést adnak a mindennapi pragmatikus gondolatoknak, s nem adnak teret a saját vagy a világ bűnös gondolatainak.

2.2. A közös emlékezés megtartó cölöpjei

A döntéseinkben voltak örömeink, sikereink. Ezek egyrészt érzelmi egyensúlyt adnak, másrészt mint cölöpök kijelölik a további utat a jövő ködhomályában. Így jó dolog visszamenni a nászút helyére, felkeresni egy volt mesterünket, elidőzni egy kegyelmi megérintettség emlékénel. Érdemes fényképeket nézegetni, utazni, a múlt megerősítő emléktárgyaival körülvenni magunkat. A tárgyi világ tud lelkiületet őrizni. Különösen fontos emlékezni Isten hűségére, ahogy megsegített a múltban, ahogy együtt működött velünk. Ebben a templomban imádkoztuk ki a házasságunkat, azon a kegyhelyen kértük a gyermekáldást, vagy abban a lelkigyakorlatos házban sírtuk ki magunkat. Tulajdonképpen az egész Biblia, az evangéliumok, a Liturgia mind-mind emlékezés Krisztusra, de nem merő nosztalgiából, hanem az a jövő felé akar felvértezni. A múltra azért érdemes emlékezni, mert hisszük, hogy a megtörtént jóban Isten nem hazudik. *Isten nem hazudott a jó múltban: a múlt igaz örömei cölöpök, melyek előre is mutatnak, sarokkövek, melyekre jövőt lehet építeni.*

A közös tervek előrehúzó ereje: az *ember első ideje a jövő*: a jövő felé lendülünk, s annak fényében éljük a jelent. Ezért létfontosságú a házasság számára, hogy közösen tervezzünk és a tervek a szívünkben kifejtsek a maguk előrehúzó dinamikáját. A világ egyik legizgalmasabb dolga az ember időkezelése, s ebben kiemelt jelentősége van a jövő felé való tervezésnek: az ember előrefut a jövőben, s értékei szerint tervez, alternatívákat vázol, beosztja végességét, rangsorolja a célokat. Így a gondolatvilág ápolásában kiemelt jelentőségük van a terveknek, mert *a tervezésnek sok-sok ajándéka van a jelen felé.* A jó gondolati tervek előre húzzák a jelent, az ember erőt és dinamikát nyer, holisztikus víziójában helyükre kerülnek a részletek. A jövő életkedvet ajándékozik, a tervek motiválnak és reményt adnak, a jövő hite beirányítja a jelent, a terv sikerének reménye fegyelmet, az erők összenyalabolását, a kisebb célok hierarchiába állítását ajándékozza. A jó terv erős ellenállóképességet ajándékozik, a sebek és kisebb-nagyobb kudarcok iránti felfokozott tűrőképességet. Pazar gazdagságot ajándékozik, ha a házastársak tudnak közösen tervezni! Ám mindez ellenkezőjére fordul, ha nem terveznek, ha nem egy irányba terveznek: szétfolyik a jelen, a részletek bosszantóan zavaróak lesznek, kiszélesedik a kedvetlenség és motiválatlanság, sokdrangú célok tolnak előre, minden kis seb felnagyítódik, széttartóak lesznek az élettervek.

2.3. *Kommúnió – kommunikáció*

A Szentháromság be akarja vonni az embert és a házasságot a maga kommuniójába és kommunikációjába. A Szentháromság személyei örök kommunióban és kommunikációban vannak, ahol tökéletes az átadás egymás felé. Ez a szeretet. Erre kap meghívást karácsony óta minden ember és minden házasság.

A szóbeli önközlés: A drámaírás alapszabálya: ott lesz tragédia, ahol a szereplők elbeszélnek egymás mellett, elhallgatnak dolgokat, félreértik egymást, így az események bonyolódását nem is észlelik, ezért uralni sem tudják, s a lejtő vége mindig tragédia. A drámák ilyen szabálya nem a mesék világából, hanem a való világból származik. Az okos előre okos: *ha a ki nem mondott szavak, az elhallgatások, a félreértések tragédiához tudnak vezetni, akkor ezt meg kell előzni a kommunikációban.* Egy életen át tanuljuk megfogalmazni és jól kimondani mindazt, ami bennünk van: örömet és fájdalmat, kérdéseket és határozott állításokat, érzelmeket és hitet. *Meg kell tanulni az önközlés művészetét.* Nem szabad elhallgatni a dicséretet: mennyi házasság fakul meg abban, hogy a jót természetesnek tartják, már nem köszönik meg az ételt, nem dicsérik meg az új frizurát, nem ismerik el a munkahelyi sikert, nem bókolnak egymásnak!

A szóbeli kommunikáció nagyon fontos, bizonyos része pótolhatatlan – de a szóbeli kommunikáció nem minden. Nem szabad alulértékelni az olyan önközlést, ami nem szóbeli. Az is közlés, amikor vasalt inget adok rád; pizzát rendelek, hogy most kíméljelek a főzéstől; érted megyek, hogy hamarabb hazajöhess; koncertjegyet veszek, hogy te is kikapcsolj. Az is közlés, hogy minden nap hazajövök aludni, veled étkezem, s melletted alszom. *Az életünkkel is üzenünk, a gesztusainkkal, tetteinkkel is kommunikálunk.* Van olyan gesztus is, amit ezer szó sem tud kifejezni. Jó dolog a nem verbális kommunikáció eszköztárát is erősíteni, ott is kreatívnak, egyéninek, érzékenynek lenni.

A humor isteni fűszer a mindennapokra a megterhelt sorsokban, megterhelt arcoknak. Ahol öröm van, ott otthon van az ember. Ahol öröm van, ott otthon van Isten is. *A humor, a nevetés forrása a Húsvét öröme: már meg van váltva a világ.* A nevetéstől az „ördög menekül”, ahol tudnak jóízűen nevetni akár önmagukon is, ott le lesz fegyverezve a gonosz, az agresszió, a halálos aggodás.

A kommunikációhoz tartozik az *egyedüllét ápolása* is. A közös út nem jelent összeolvadást.

A kommunikáció kultúrájához tartozik a *társadalommal való párbeszéd* is. A házasság értékeinek támogatást kell szerezni a nyilvánosságban, vakmerőség lenne lemondani a külső támaszokról, ill. vakmerőség lenne lemondani a társadalmi klíma alakításáról, hiszen árral szemben nagyon nehéz élni. Az okos házasság nem csak befelé folytat párbeszédet, hanem kifelé is, hogy a társadalmi áramlat kedvezzen a házasság, család haladásának.

2.4. *A konfliktuskezelés kultúrája*

Ahol emberek akarnak együtt élni és együttműködni, ott lesznek összeütközések, konfliktusok. A konfliktus olyan ütközés, amelynek során igények, szándékok, vágyak, törekvések, érdekek, szükségletek, nézetek, vélemények, értékek kerülnek egymással szembe. Nem vagyunk istenek, behatároltak vagyunk, ráadásul a bűntől megsebzettek. Nem tudunk mindent és nem vagyunk tökéletesek – s mégis olyan szép, amikor szeretetben ilyen emberek akarnak együtt élni! Szép küzdelem önmagunkkal és a másikkal.

Persze ezt lehet építően és rombolóan művelni. A *romboló vita a veszekedés*: amikor szóval vagy fizikailag bántjuk a másikat, kárt teszünk a másokban vagy önmagunkban. *A jó vita művészet – és az a fontos: tanulható. A házasság egyik kulcsa a konfliktuskezelés művészete.*⁷

2.4.1 A testi dimenzió

Ha a test alkalmatlan a vitára, akkor nem fog sikerülni az építő vita. Meg kell figyelni és uralni kell a testünket vita közben, hogy *a testünk ne ellenfelünk, hanem „társunk” legyen a jó eredményhez. A testi erőszak mindig bűn*, olykor nagyon súlyos bűn is lehet. Határozottan küzdenünk kell minden testi erőszak ellen önmagunkban és körülöttünk is. Ahol testi erőszak van, ott a vitának vége; ahol megvernek a véleményemért, ott nem fogom elmondani.

2.4.2 Pszichológiai dimenzió

Szóvá tétel: a vitát valaki kezdi, akinek szóvá tenni valója van. Senki sem gondolatolvasó, nem lehet arra hivatkozni: „tudhatná már...”, „ennyi év után mondani kell?” A legjobb szerelmem sem gondolatolvasó: tudni kell érthetően, világosan megfogalmazni gondjainkat, igényeinket. A kezdőnek nagy a felelőssége a vita elejéért. Ha bántóan kezdi, nem várhat viszontválaszként mást, mint bántást. A vitát elkezdőnek tudnia kell megválasztani a jó *időpontot*: van-e időnk hosszan vitázni, alkalmasak vagyunk-e testileg-lelkileg egy jó vitára? Meg kell választania a megfelelő *szavakat, hangnemet*. Ha ismerem és szeretem a másikat, tudom, mire ideges, s nem nyúlok bele érzékeny sebeibe, hanem úgy kezdem, hogy tudjon jól reagálni.

„Én-közlés”, kérdés: a vitában azt mondjam, amit én érzek, s ne azt, hogy neked milyennek kellene lenned. Rossz mondatok: „te lusta vagy”, „szedd össze magad”, „óvodásan viselkedsz”, „azt csinálod, mint az apád”. A jó mondatok „énnel” kezdődnek: „engem zavar, amikor felmostam, s összejárkálod”, „szerintem tudnál javulni”, „nekem fontos, hogy imádkozzunk együtt”.

Értelmi-érzelmi megközelítés: a probléma olyan, mint egy gordiuszi csomó. Nehéz körüljárni, értelmezni, megoldani. Sokféle szemüveggel közelítünk: más a személyes látásmódunk, a neveltetésünk, a szakmai képzettségünk, de sokszor a fő különbség az értelmi az érzelmi megközelítés különbözősége. Tudni kell, hogy mindenkinek szemüvege van, *egyfajta látásmódja*: ráutaltak vagyunk a másik szempontjaira.

A vita célja a házasság egysége és abban az adott ügyben valamilyen építő, konstruktív kompromisszum. Nagyon fontos tudatosítani: *a vita célja nem egymás legyőzése, hanem hogy együtt győzzünk*. A nehézségeket kell legyőzni, nem egymást – megőrizve a szeretetet, barátságot, szerelmet. Amiből nem akarunk engedni: az a szeretet, családi összetartás. Itt akarunk radikálisok lenni. Minden másból könnyebben tudunk engedni, tudunk építő kompromisszumot kötni, hogy mindenki valamennyire elégedett legyen – s ez nem gerinctelenség, önfeladás, hiszen a lényegben győzni akarunk. Győzni a házasságunk igazának kell, nem az „én igazamnak”.

A pszichológia ismeri az „asszertivitás” fogalmát, ami olyan önérvényesítést jelent, melyben tekintettel vagyunk másokra, de nem vagyunk megalkuvók, elbűjók sem. Az agresszív ember csak magára van tekintettel, az önfeladó passzív pedig csak a másokra. *Az asszertív a másokra és önmagára is tekintettel van.*

⁷ HORVÁTH-SZABÓ KATALIN, *A házasság és a család belső világa*, 256-266.

2.4.3 Teológiai dimenzió

Nagypéntek óta nincs olyan sötét, feszültséggel teli élethelyzet, amiben ne lenne jelen Jézus Krisztus. A vitás helyzetekbe ezért keresztényként *bátran merünk belemenni*, nem félünk, hogy erőnkön felüli lenne a kísértés, menekülni kellene minden konfliktustól. Ott is lehet szeretni, keresztényként viselkedni.

A konfliktus kezelése, a vitatkozás mindig küzdelem. Keresztényként *nem olyan Krisztust látunk, aki elfutott volna a küzdelmek elől*. Vitatkozik az őt kérdezőkkel, okosan válaszol a cseles kérdésekre, keményen szembenéz Pilátussal, s még a kereszt küzdelmében is végig szeret és imádkozik. Nem szomorodik el, nem káromkodik, nem szidja a többieket – még feszült helyzetben is imádkozik és szeret. Ebben győztes Krisztus. A vita számára ez azért jelentős, mert Krisztus még feszült helyzetben is mellettünk van, s segít győzni, így *húsvéti bizalommal* vállaljuk a házasság gyöngeségeit, mélypontjait, törekénységét, s húsvéti bizalommal oldjuk meg a konfliktusokat. A vita jó vezetése a számunkra nem pusztán pszichológia és okosság kérdése, hanem vallásos háttere is van: Velünk az Isten!

Feszült helyzetben valóban nehéz jól vezetni a vitát: megtalálni a megfelelő szavakat, uralni az indulatokat, nem átengedni a gyepelőt az erőszaknak. A keresztény ember remélheti, hogy ilyenkor megkapja a *Lélek inspirációját*. Krisztus arra biztatja tanítványait, hogy a nehéz órában nem kell keresgélniük előre a szavakat, majd a Lélek megadja a helyes mondandót, a helyes hangnemet (Mt 10,19) – ha imádsággal kérjük. Aki rendszeresen imádkozott, olvasta az evangéliumot, részesedett szentségekben, tanult hittant, sokat beszélgetett papokkal, az nem legyengülten megy bele a feszültségekbe. Szent Pál kifejezetten beszél arról, hogy a hit felfegyverez minket a feszült helyzetekre.

A kereszt állandó figyelmeztetés: erőszakot soha! Sem szóval, sem tettel. Krisztust erőszakosan ítélték el és feszítették keresztre, a mi bűneinkért. Amikor erőszakot követünk el, mi is megsebezük Krisztust. Mi magunk is szöveget verünk a szeretetbe, megfeszítjük és megöljük. Bármilyen indulatosak is vagyunk, a szóbeli és fizikai erőszaktól mindig tartózkodnunk kell. A pénteki böjtök, a nagypénteki drámai szertartás, a kereszt sokszori megcsókolása megerősítés és figyelmeztetés is, hogy ne tetézzük Krisztus sebeit.

2.5. A családi élmények jelentősége

Az emmauszi tanítványoknak a Feltámadással való találkozásának ikonja rámutat a házas életstílus egyik fontos vonására: az élmények szükségességére. A lehangolt, kudarcától szomorú tanítványok elmenekülnek eddigi életüktől, de miután találkoznak a Feltámadással, akkor extatikus örömmel térnek vissza eredeti hivatásukba. A találkozás élményétől „lángolt a szívük”, megértették az életüket, visszatértek az eredeti útjukhoz, sokáig emlékeztek rá és éltek belőle. Az élmény a házasságban, a családos életben is fontos.

Ebből az következik, hogy a megerősítő, étellel teli *élményeket tudatosabban kell művelni a házasságon belül is*. Tudni kell jó élményeket tervezni és megélni. Erre talán a „rendes” házások figyelmét jobban fel kell hívni, vagy azokét, akik „felvilágosultan tudják”, hogy összetartoznak, s nem tartják fontosnak az élményeket, vagy különösen szűkmarkúak, zsugoriak az élményekre költeni. A házások, családtagok élete ugyanis sokszor szétart: más munka, időbeli-térbeli távolság, más nem, más személy, más ritmus, más élményvilág. Máshogy viszonyulunk a munkához, gyerekekhez, más a beosztásunk. Így sok aszimmetria

alakulhat ki, amiket azonban ki kell egyensúlyozni. Persze nem esünk végletbe: nem élményvadászatról, hedonéről van szó, hanem az élmény kulcsjelentőségének felismeréséről. A megélt eseményben magát a „létet”, a közös életünket éljük meg, s ez kimeríthetetlen kincsesbánya a racionális emlékezés, gondolkodás, tervezés számára. Erre érdemes pénzt, paripát, embert bevetni. A közös élmények gazdag extázisok (ex-stare – kilépni), amikor kilépünk a tér-idő földhöz ragadtságából, s közösen megérintjük a Léteket, az Igazságot, a Jót, a Szépet, azaz Istent, az Agapét. Ezek az erősítő, gazdagító élmények nem az égből pottyannak, az okos ember megtervezi őket, lehetőséget ad a csodának, kitartja a tenyerét a Lét, Isten felé. A civil világban hasonló ehhez az ún. *csapatépítő tréning*: rájöttek, hogy a közös élmények összetartanak. Hatékonyabb lesz az együttműködés, a párbeszéd, ha vannak megerősítő élmények. A házastársunkkal, családjunkkal is „csapatot kell építeni”.

Fontos a minőségi idő: „*Aki időt ad, a legdrágábbat adja*” – mondja Demmer. A házasságban fontos az egyének saját ideje, de a közös idő is. A mindennapokban igyekszünk egyensúlyozni, hogy a saját és a másik idejét, de a közös időt is szemmel tartjuk. A közös élményben az a nagyszerű, hogy ott *osztatlanul* egymásra figyelünk.

Az élmény örömet ad Mindenekelőtt tudatosítanunk kell, hogy *örömmre vagyunk teremtve*, öröm nélkül nem megy az életünk. A Szentháromság a boldogító színelátásra (visio beatifica) hívott meg mindenkit, az ember alapvetően örömmre teremtett. Nem elég tudni a házasságunk igazságát, nem elég átímádkozni a házasságunk keresztény tartalmát, hanem *meg is kell élni* az örömet. A napjainkra berobbant „Szeretet 5 nyelve”⁸ is erről szól: *érdemes firkészően kutatni, hogy milyen szeretet esik jól a másiknak, s azon a nyelven szólni hozzá*. Aki szeret, komolyan veszi a befogadót, s nem úgy szeret, ahogy saját magának jól esik, hanem tekintettel van a befogadóra. Végző soron Krisztus egész kenőzisa is erről szól. Sok felmérés tanúsítja, hogy a stabil házasságokban található valamilyen *közös hobby*. Jó az, ha van a családtagoknak saját hobbyjuk, ahol egyedül lehetnek, kikapcsolhatnak, ami igaz örömet ad nekik. De annak is van egy áldásos hatása, ha valamilyen közös hobbyt találnak: legyen az méhészkedés vagy sport, kertészkedés vagy túra, fényképezés vagy főzés. A közös hobbyban sok jó dolog történik, talán észrevétlenül. Ilyenkor egyrészt együtt vannak, beszélgetnek egymással, örömet találnak, alkotnak valamit, s még Isten jelenlétét is megérik.

Az élmények megerősítenek az értékek felé. A közös élmények azért is fontosak, mert a jó élmény alapvetően értékre irányul. Jóságra, szépségre, igazságra, szentségre – valamilyen igaz értékre. Legyen az sport, tánc, művészet, kertészkedés, nyaralás, hobby – *minden igaz élményben van valamilyen érték, s ez növeli, erősíti a házasságunk értékét*.

A közös élmény társas tesz, nem ellenfélle. A közös élmény megerősíti, hogy a másik *társam*, és nem vetélytársam, farkasom, ellenfelem, hátráltatóm. Sok házasságban tud kialakulni versengés, dominancia, a másik irányítása, vagy beinduló életpályájukban elkezdhetik tehernek érezni a másikat. A közös élmények megerősítik, hogy társak vagyunk, együtt tudjuk csak vinni a házasságot előrébb, s amint versengünk, akkor elhagyjuk egymást, s ezért a házasságot is. Így a közös élmény megerősíti, hogy van közös jövőnk: ha a jelen jó élményében tudunk szeretettel együtt lenni, akkor az *megerősít a jövő felé* is, bármilyen széthúzó külső vagy belső tendenciák cincálják is házasságunkat.

⁸ GARY CHAPMAN: *Az 5 szeretetnyelv*, Harmat, Budapest 2015.

A közös szenvedés élménye is meg tud erősíteni. Roppant megerősítő tud lenni nem csak a pozitív élmények közös átélése, hanem éppen a *közös szenvedés* is. Mára az együtt szenvedés értéke csökkent: „a házasság vagy boldogítson, vagy váljunk el” – hangzik a közfelfogás. Az egyénnek és a házasságnak is csökkent a szenvedésre való képessége, uralkodó lett a szenvedés kerülése, a gyors megoldások, a gyors vágás, a hatékonyság bővölete. A közös szenvedésben mély beszélgetés alakulhat ki, felfakasztva mély összetartozást, de az elhallgatott sebeket is gyógyítóan nyithatja fel. A szenvedés mindig őszinte imára indít, a közös szenvedés közös imára. Imádkozó közösség is alakulhat körülöttünk, akik értünk imádkoznak. S ha mindezek után van közös fellelegzés, megszabadulás, akkor az öröm is közös. Elgondolkodtató, hogy a közös fájdalom, szenvedés miért tud közös megerősítő élménnyé válni? Demmer szerint azért, mert a *fájdalom újra az alapkérdésre kényszerít*: újra az origóra állít, mit is akartunk együtt, mi a legfontosabb, újra össze kell nyalábolni az erőket.

2.6. Az eszkatológiai feszültség: a „már és a még nem” hajójában együtt egymással és Krisztussal

Házasként hajóban ülünk: olyan hajóban, amiben „már” velünk van Krisztus, de „még nem” teljesedett be minden. Így már örülhetünk annak, ami van, de még úton vagyunk a teljesség felé. A hajóban már most önmagát ajándékozta nekünk Krisztus, s vele haladunk a történelem végéig Isten országa felé. A hajóban nem egyedül vagyunk: együtt vagyunk más házaspárokkal, családokkal, s velük támogatni tudjuk egymást. A hajó képe két fontos üzenettel bír a házasként élők életstílusára: úton vagyunk és közösségi lények vagyunk.

2.7. A boldogság új fogalma

Jó nehéz válaszolni, amikor nekünk szegezik a kérdést: „No és házasként boldogok vagytok?” Erre a kérdésre az eszkatológiai alaphelyzetben-feszültségben lehet hitelesen válaszolni. *Az ember ebben az alaphelyzetben reálisan megvallhatja: boldog vagyok „már igen” és „még nem”*. A boldogságunk is úton van. Keresztény szemmel *újra kell gondolnunk a boldogság fogalmát*. A boldogság kulcsfogalom lett a mai világban, kár lenne ellene kampányolni, vagy lemondani róla – inkább át kell „szellemíteni”⁹, át kellene préselni a nagypéntek szűrőjén és újra gondolni a húsvét fényében. Nagypénteken sok minden meghalt még Krisztuson kívül (istenkép, világkép), többek között a régi boldogságkép is. A józan ész (Arisztotelész) régi boldogságképe szerint az a boldog, aki önmaga elé neki megfelelő célt tűz ki, s azt el is éri. Az a boldog, aki a természetes célját eléri. Freud szerint akkor hívjuk magunkat boldognak, ha sok vágyunk feltolul, s abból elég sok kielégül. Az a boldog, aki elég jól kielégült. Azaz a régi boldogságkép kellékei: az egészség, család, siker, barátok, házasság, karrier, pénz, hatalom, bölcsesség stb.

Vajon Krisztusnak ebből mi volt meg a kereszten, s boldog volt-e a kereszten? Ha boldog volt, akkor nem ezektől, de mitől? Elképzelhető, hogy ha Krisztus nem lett volna boldog a kereszten, akkor leszállt volna. Mégis mit gondoljunk, mitől volt boldog a kereszten? Ez csak egész életútja, tanításai alapján érthető meg, azokban pedig első helyen van az Atya akarata. Krisztus attól boldog, amikor tanít, szeret, s amikor a kereszten van, hogy az Atya akaratában maradt végig, beteljesítve hivatását. Ez az *új boldogságfogalom: az a boldog, aki az Atya akaratában a helyén szeret*. A boldogságmondásokat a Hegyi

⁹ KLAUS DEMMER, *Das vergeistigte Glück*, in *Gregorianum* 72 (1991) 99-115.

Beszéd elejéről is innen lehet megérteni: aki „már boldog Istenben”, annak nem baj, ha szegény, ha üldözik. Krisztus olyan boldogságfogalmat hozott, ami kitart minden körülményben. A házasságra vonatkoztatva ezt azt jelenti: boldogok attól vagyunk, hogy az Atyától akart helyünkön vagyunk és ott igyekszünk intelligensen és nagy szívvel szeretni, legyen az öröm vagy kereszt. A boldogságfogalomból nem lehet Istent kihagyni. Úgy kell házasságra lépni és azt vezetni, hogy az Istennek tetsző legyen. Ha az Atya akaratában vagyunk, akkor „már” boldogok leszünk – még ha kapunk is keresztet, ha „még nem” teljesedett is be minden.

2.8. Az együtt fejlődés

A házasságban fejlődnek a személyek és maga a házasság. Mindkettőre érdemes figyelni, hogy a személyes érés fejlődéslélektani szakaszaira, de a házasság egészének fejlődési szakaszaira is. A házasság hajójának képe figyelmeztet: együtt kell hajóznunk, ne hagyjuk el a másikat. Megtörténhet, hogy egészen jól induló házások is elválnak. A sok indok között lehet olyan is, amikor *elhagyják egymást*. Azaz: jól indultak, hasonló volt érettség szintje a családi életben, az erkölcsben, a személyes kibontakozásban, a lelki érzékenységben, a spirituális intelligenciában. Aztán az egyik többet képezi önmagát, többet olvas a házasságról, a személyisége jobban fejlődik, a hite elmélyül. Hosszú évek után az ő fejlődése exponenciálisan felívelhet, míg a házastársa „csak” egy rendes, dolgozó ember, de nem fejlődött ilyen mértékben. Évek múltával a fejlődési szint kezd elviselhetlenné válni. Ha elkezd kinyílni az olló kettőnk fejlődési szintje között, az egyre tágabb nyílás egyre elviselhetlenebb lesz.

Aki okos, előre okos: azaz *nem éri meg nekem, hogy csak én fejlődjek, s a házastársam nagyon lemaradjon*. Természetesen nem tudunk és nem is akarunk az élet minden szintjén egyformán élni, valamiben az egyik érettebb, valamiben a másik. De az általános lemaradás a fájó. Így fontos lenne közösen beiratkozni tanfolyamokra, eljárni szabadegyetemi előadásokra, együtt részt venni lelki gyakorlatokon, képezni magunkat a kultúra egy-egy területén, közösen tudatosan testi-lelki egészségcs életvitelt kialakítani. A pszichológia nem győzi hangsúlyozni, hogy az életten át tartó tanulásnak, a felnőttképzésnek mennyi áldásos hatása van – a szakmaiságon, a mentális állapot egészségén túl magára a házasságra nézve is.

2.9. A házasság szakaszai

A házasságnak is van egy „életpályája”, amiben van születés, fejlődés és érettség. Mint minden fejlődési pályán lehet szerves növekedés, de megtorpanás is, száguldás, de andalgás is. Így fontos tudni a házasság szakaszairól, a „családi életciklusokról”¹⁰ és azok életfeladatairól.

Alapvetően minden szakasz számtalan meglepetést tartogat, s igaz örömmel fog megajándékozni. De azt is tudjuk: minden szakasz nehéz, a boldogság egyik fázisban sem adja magát olcsón. Sok-sok jó tanácson túl talán három dolgot kellene a házások szívére kötni:

☐ *Támogassák egymást*. A házasság egyik szakasza sem könnyű, de mindegyiken úrrá lehet lenni, ha egymást támogatják. Házasságot nem a kellemes napokra kötöttek, hanem minden napra, öröme és küzdelemre is. A támogatásban legyenek előzékenyek, empatikusak, áldozatkészek.

¹⁰ HORVÁTH SZABÓ KATALIN: *A házasság és a család belső világa* 180-198.

☐ A másik tanács: *olvassanak a házasságról, a gyereknevelésről, a hitről*. Ha az élet élethossziglani kaland és kihívás, akkor tanulni is élethossziglan kell. Egy kis olvasással jó dolog tudatosítani, hogy mely szakaszban vagyunk most, mik a fő feladatok és krízisek ebben a szakaszban, s ezt milyen eszközök segíthetik, milyen magatartás hátráltathatja. Jó tanulni könyvből, családcsoporttól, akár estis előadásokból.

☐ Keressék az *elmélyült kapcsolatot Istennel*: nem egyedül kell gyereket nevelni, megöregedni, kríziseket megoldani. A spiritualitás, az élő istenkapcsolat, az egyházi minták, egy baráti lelkész nagyon sokat tud segíteni minden életszakaszban.

3. A családi spiritualitás

Kánában az ifjú pár meghívta menyegzőjére Jézus Krisztust és Máriát. Még ha pontosan nem is tudták előre, hogy miért áldás az ő jelenlétük, de tudták: jó, ha meghívjuk őket a házasságukba. Amikor Mária közbenjárására Krisztus kísérette az ifjú párt, akkor értették meg ők és a násznép is: *áldásteljes, ha Krisztus és Mária jelen van a házasságban*. Krisztus azóta is ott áll minden házasság ajtaja előtt: nem tolkodik, nekünk kell ajtót nyitnunk neki. A házasoknak kreatívan el kell gondolkodniuk azon, hogyan tudnának ajtót nyitni Krisztusnak. Milyen alkalmakat tudnak átvenni az Egyháztól, vagy maguk is ötletesen kitalálni, hogy a kopogtató Krisztus bejöhessen a család életébe? Krisztus jelenlétét hogyan lehetne a család életében jobban *megidézni*? Hogyan lehetne egy családi vallásosságot és családi spiritualitást kifejleszteni?

3.1. A házastársak egymás istenképét tisztítják, gazdagítják

Az istenkép soha sincs kész, úton vagyunk boldogító színélátás felé. Az ember Isten felé állandó önfelülmúlásban van, amit elért, újra és újra meg kell haladnia. Ebben az élethossziglani folyamatban öröm, ajándék a másik többlete, sajátossága, ahogy ő látja Istent, ugyanakkor kritika és kihívás is a saját elavult, gyerekes vagy beteges istenképem felé. Az Istenről és a házastársamról való ismereteim egymást gazdagíthatják. A negatív teológia szerint nem szabad gögösen, önelégülten bezárkózunk a saját istenképünkbe, *a házastársam „különbözösége, mássága” felnyitja az istenképemet a Többre, a Másra, a Misztériumra*. Isten Szent Titok, kimeríthetetlen Szent Misztérium. Ha egymásban tudjuk csodálni a különbözöséget, a gazdagító színességet, akkor Istent sem képzeljük el csak a saját hasonlatosságunkra, hanem már benne van a házastársam különbözösége, színessége is: azaz nem teremtem meg Istent a saját képemre és hasonlatosságomra.

3.2. A családi imádság

Az imádság belehelyez az *alapperspektívába*: az üdvösség útjába. Az imában mindig ráeszmélünk, hogy a házasság hivatás, ami az Egyház hivatásában van. *A közös Isten felé fordulás az utat is közössé teszi*: felelősek vagyunk egymásért, s a felelősség elsősorban nem a fött ételre és a vasalt ingre irányul, hanem hogy a másik üdvözüljön mellettem. Mellettem igényesebb, több, irgalmasabb legyen, s ne elkárhozzon... A közös ima ráébreszt, hogy a házasságunk hivatás: Isten hívott meg a házasságra, ajándékozta nekem a házastársamat, a gyerekeimet, s Istennel sikerülhet erre a hívásra az egész életünkkel válaszolni. A közös

ima a napi célok és ügyek elé-mögé helyezi mindig a legalapvetőbb perspektívát: úton vagyunk az Isten országa felé. A történelmi ügyekben mindig ráébredt az ontológiai síkra, a fizikai síkon túli metafizikai síkra. Az ima olyan, mint a *legnagyobb átkeretezés*: a legnagyobb keretekben szemléljük a napi életünket.

Az imáságban történik *tervezés*: amikor elmondjuk a kérő imáinkat, akkor mindig tervezünk. A közös kérő imák összenyalóbolják a jövőt: közös irányba kérünk. Bár az életvilágunk néha széttart, hiszen más munkahelyen dolgozhatunk, más emberek között, más problémákkal, s vannak saját kéréseink is, mégis a közös kérő imák a széttartó életvilágokat játékonyszerűen összefércelik, a közös célokra irányítanak. Nagyon fontosak tehát a közös kérő imák a gyerekért, a lakásért, egy nehéz helyzet megoldásáért. Amikor Istent is bevonjuk a problémák közös megoldásába, a közös célok elérésébe, az mindig megerősíti egységünket. Szintén játékonyszerűen visszahat az is, ha az egyéni kérésem kérő imájában (saját szakmai út, saját nehézségek, saját kihívások) a házastársam is támogat, ha neki is fontos az én ügyem. Ez mindig kritikus fényt vet arra is, hogy a házastársak legitim egyéni útjai, céljai ne legyenek teljesen bomlasztók a házasságot. A házasságban cél a közös, de az egyéni fejlődés is: az ima játékonyszerűen segít a kettőt összeegyeztetni.

A közös *hálaima* is visszahat a házasságunkra. Amikor emlékezünk az elmúlt nap, hét, év, vagy évtizedek adományaira, örömeire, akkor az mindig megerősítést jelent: jók vagyunk együtt, tudunk hozni gyümölcsöt! Milyen megerősítő hálát adni a házasságunkért, a gyerekeinkért, örömeinkért, de még a közösen átvészelt nehézségek kegyelemeiért is! A közös hála örömtelibbé tesz, jobban tűrjük a feszültségeket, bizalommal tekintünk a jövőre. A hálaima szelektál is: Isten színe előtt kiderül, mi az igazán fontos, miért kell küzdeni, s mi nem is igazán olyan fontos. A közös hálán túl éppúgy fontos az egyéni hála is: házastársként csak gazdagodom, ha a páromnak sikerei, gyümölcsei vannak. Ha tudjuk őszintén az egyéni sikereinket Isten elé tárni, akkor az nem lesz versengés, nem kell féltékenynek lennem a munkájára, gyümölcseire.

A közös ima olyasmiszerű, mint egy *szerelmi vallomás*. Talán minden nap nem mondogatjuk egymásnak a romantikus filmek mintájára, hogy mennyire szeretjük egymást, de amikor közösen „a” Szeretet felé fordulunk, kézen fogva elmondjuk a Miatyánkot, akkor az olyan, mint egy szerelmi vallomás: fontos vagy nekem, drága a léted, veled maradok, számíthatok rád! A közös imáság szerelmi vallomás, a házassági eskü mindennapi megerősítése. Talán elődeink sok szemérmesebb házassága azért maradt egyben, mert imádkoztak együtt, s ebben mindig benne volt a házassági ígéret, a szerelmi vallomás újbóli kimondása.

A közös imáságban mindig van *kiengesztelődés*: egymással, Istennel és önmagunkkal is. A mindennapok viharaiiban a bűnös természetünk miatt képesek vagyunk egymást megsebezni, magunknak ártani, a családjukat megterhelni. Milyen áldásos tud lenni, ha a napközbeni adok-kapok után este a párok tudnak kiengesztelődni. Ha tudunk együtt imádkozni, akkor ez egy nyugalmas ajándék még a viták hevességébe is: nem dramatizálunk túl semmit, nem sorvadunk el a megbántottságunkban, nem emésztjük magunkat szégyenünkben. „Ha elfog is benneteket az indulat, ne vétkezzetek. A nap ne nyugodjék le haragotok fölött. Ne adjatok teret a sátánnak” (Ef 4,26-27). A házastársi, családi kiengesztelődésnek vannak gesztusai, rítusai: milyen jó, ha a közös ima ennek a sarokpontja.

A családi imáság persze nem pótolja az egyéni imát: a házasságban, a családban van egyéni útja is mindenkinek, így egyéni imáságának is lennie kell. Senki ne pipálja ki a napi imáság örömét, kihívását, küzdelmét azzal, hogy a párjával imádkozott. A házasság nem akar és nem tud összeolvasztani, nem szűnnek meg az egyének, így egyéni imának is lennie kell. Különösen fontos ilyenkor *az egymásért való ima*: nagyon fontos újra és újra Isten színe elé vinni a házastársamat, gyerekeimet, s töprengeni róluk. Hol

is jár az életük, milyen szakaszban vannak, minek örülnek, mi nyomasztja őket, mi esne jól nekik? A jó házasság egyik nagy trükkje, hogy *Isten színe előtt töprengjünk a párunkról*, igyekezzünk ne csak a mi kis szívünkkel szeretni, hanem kapcsolódjunk be a nagy isteni agapéba: „Uram, hogyan látod jónak, hogyan szeressem?”

A családi ima gazdagít, és a gyerekeket is előkészíti a saját imádságos életükre. Ezért érdemes meríteni az Egyház gazdag kincstárából: ami az Egyházban a Lélek ihletésével született, abból „semmi sem idegen”. Így érdemes *színes imamódokkal* élni: jó lehet a zsolozsmát közösen imádkozni, énekelni, liturgikus himnuszokat elővenni, zenélni, ikon előtt csöndben lenni. Sokat jelenhet, ha van saját családi ima, kedvenc imák, vagy közösen írt imák. Minden családnak vannak számukra kedves szentek, akikkel barátságos viszonyban vannak, sokat merítenek az életükből, s jó elmondani az imáikat is. Nagyon megtartó lehet, ha átvesszük elődeink, nagyszüleink imáit, ha a családi imádság tradícióját folytatjuk, s átadjuk a következő generációnak. Érdemes otthon családi szentélyt kialakítani kereszttel, ikonokkal, mécsessel, s az imádságnak is stabil menetrendet adni: „tartsd meg az imarendet, az imarend megtart téged”.

3.3. Az Eucharisztia közös vétele

☐ Megkapják magát Istent, Isten *szent jelenlétét*, s ezt viszik magukkal a mindennapokba. Az Eucharisztia növeli az egységünket Krisztussal: Ővele egyesülünk, Őáltala, Ővele és Őbenne akarunk az erkölcsi élet csúcsára, az életszentségre jutni egyénileg és közösen.

☐ Látják és megtapasztalják Krisztus odaadását – megtanulják, hogy az önmagunk odaadása az igazi szeretet. Az Eucharisztia mindig elkötelez *az odaadás felé*: a kenyér megtörése mindig szétosztást, a vér mindig áldozatot jelent. Az Eucharisziából való részesülés nem ártatlan felhívás akar lenni, hogy legyünk udvariasok egymáshoz, hanem áldozatra, életünk komoly odaadására készítet a család és másik felé, valamint a szegények hathatós megsegítésére küld.

☐ Az Eucharisztia *megerősít a hivatásban*: az Eucharisztia megerősíti, hogy minden élet ugyanahhoz a Teljességhez meghívott, azaz mindenki élete hivatás, még különböző is az egyéniségünk. A rendszeres szentáldozás segít felismerni és eldönteni ezt a hivatást, aztán segít az úton haladni, hogy az egyéni hivatások közös hivatássá is váljanak.

☐ A házások látják a kenyér és bor megszentelésében a világ beteljesülését: életük, házasságuk, családjuk is „anyag”, aminek meg kellene szentelődnie, mert az a teljessége, s az tesz boldoggá. A kenyér és a bor átistenül (theószisz), s ez magával akarja ragadni a házasságunkat is, hogy az is szent legyen. Az Eucharisztia célja, forrása, mintája, motorja lesz a *házasságunk megszentelődésének*.

☐ A nagypénteki áldozat megjelenítésében a házások látják a kenyér megtörését, a vér kiontását, amihez a *húsvét reményében* tudják csatolni a saját szenvedéseiket, mélypontjaikat, poklaikat. Nem egyedül vannak egy szenvedésben, vagy a házasság mélypontján.

☐ A Liturgián megtapasztalják az egyházi közösség szeretetét, a közös szentáldozás erejét. A misztikus testet, az *Egyházat* az Eucharisztia hozza létre. Az Egyház a főnek, Krisztusnak és a híveknek az egysége. A szentáldozás egyesít Krisztussal, mint fővel, és egymással, mint testvérekkel. A *közösség* pedig kiemelten fontos a házasság, a családi élet számára: értékközösséget jelent, támogató barátokat ad, szerető motiválást és kontrollt ajándékoz.

☐ Az Eucharisztia mindig küldést, missziót is jelent, aminek első terepe maga a házasság, a család, aztán a világ. Mára fontosnak tűnik hangsúlyozni: az Eucharisztia küldeni akar, erő, sürgetés van benne, nem vérszegény megnyugtató. Isten Országára rajtunk keresztül ki akar áradni a világba, azaz *nagyban is akarjuk a megszentelést* (társadalmi kérdések, politika, környezetvédelem, kultúra, sport). Az Eucharisztia meg akarja szentelni a világot, hogy minden dolog a maga helyiértékén szolgálja az Isten felé vezető utunkat. Így az Eucharisztia segít értékelni, mit jelent a pénz, a tehetség, a munka, a szenvedés, a tudomány, a művészet.

☐ *A szentáldozás elváltást a bűntől*: megtisztít a bocsánatos bűnöktől és megóv a jövődöktől. Ennek felbecsülhetetlen értéke a házasság számára! Az Eucharisztia feladata a halálos bűnök eltörlése, az a szentgyónásra tartozik. A méltó áldozáshoz ezért fel kell magunkban indítani az áldozás szándékát, s egyben bánnunk kell bűneinket. A vasárnapról vasárnapra való készüllet valóban óvatossá tesz, hogy ne kövessünk el súlyos bűnt, így az Eucharisztia „előrefelé” is hat, meg akar óvni a jövőbeni bűnöktől. Mindig jobb a családi sebeket megelőzni, mint utólag gyógyítani. „Minél inkább részesedünk Krisztus életében és minél inkább elmélyedünk barátságában, annál nehezebb lesz halálos bűnnel megszakítani a kapcsolatot Vele” (KEK 1395), azaz aki áldozik, annak nehezebb halálos bűnt elkövetni. Szent Tamás is úgy bátorítja az aggályosokat: „a kegyelemből nehéz kiesni”.

☐ *Folyamatosan táplál reményt adva*: nem véletlen, hogy Krisztus ételt és italt akart hátra hagyni, amit nem elég egyszer magunkhoz venni, hanem folyamatosan kell hozzá járulni. Az Eucharisztia erőt, látást, bátorítást, vigasztalást, szeretetteljes kritikát is jelent – folyamatosan. A szentáldozás erőt ad, s szükségünk van az isteni táplálásra, mert önerőből jónak lenni nem tudunk, nincs önmegváltás.

☐ *Átalakítja az életvezetést*: az erkölcsi igényességre, becsületre, szeretetre való indíttatás már nem kívülről (szülők, tanárok, pap) jön, hanem belülről: a szívünk, személyünk közepét érinti és hívja meg az Eucharisztia. A hívő azt is tudja, hogy mindaz, ami a Liturgián történt, nem maradhat csak a templomban, megajándékozottan szeretné továbbadni a világba ezt a szeretetet. A „Békével távozzunk!” felszólítás a Liturgia végén arra szólít fel, hogy a Szentség hatékonyságát vigyük bele a mindennapokba.

☐ Amikor a házasság részt vesz a Liturgián, akkor házasságuk is részesül az epiklézisben: nem csak a kenyérré és a borra kérjük a Lélek leszállását, hanem a házasságra, családra, a közösségre is. *Ahogy egykor a házasság szentségének kiszolgáltatásakor kértük a Lélek leszállását, hogy a Lélek tegye házassákká a jegyeseket, úgy ezt folytatjuk minden egyes Liturgián.* Az „epiklézisben a házastársak úgy fogadják a Szentlelket, mint a Krisztus és az Egyház közötti szeretet közösségét. Ő a szövetségük pecsétje, szerelmük állandóan áradó forrása, az erő, mely megújítja hűségüket.”¹¹ Minden Liturgián a Lélek mintegy jótékony harmat ereszkedik le, amit nem lehet elolvasni, otthon megnézni, hanem jelen kell lenni.

Roppant nagy erő, megújulás, dinamika tud lenni, amikor egy házaspár, egy család tud együtt áldozni, részesülni az Eucharisziából. Persze megvan az értéke a rétegpasztorációnak is, amikor a gyerekek, a fiatalok, az idősek más-más misére mennek, de a görögkatolikus szemlélet szereti hangsúlyozni az egyetlen Liturgia eszméjét. Legyen a Liturgia *családi Liturgia*. Nem az a zavaró, ha a gyerekek hangoskodnak, hanem ha a család esik szét, ha nem tudnak együtt imádkozni, ha az unokák már nem is vallásosak. Örülni kell az egész családok jelenlétének a Liturgián! Egész héten „megyünk szét”: más

¹¹ KEK 1624

munkahely, más emberek, más örömök, más gondok, más ritmus. S még vasárnap is külön misére megyünk? A vasárnap, a Liturgia hivatása az összetartás, az összeforrasztás. Csodálatos tud lenni, amikor szentáldozáskor a házaspárok, a gyerekek, a család idősei is egyszerre részesülnek a kehelyből. Ahogy együtt lépegetnek a Szent felé, olyan, mint az egész életük: együtt lépegetnek az örök Szent felé.

3.4. Az Egyház naptára a család naptára

Az egyházi naptár menetrendjében kiegyensúlyozottság van: nem enged szélsőségbe esni, van ideje a bűnbánatnak és az ünneplésnek, az adakozásnak és a pászka lakomának, a közösségi életnek és a magánynak. Az egyházi menetrend így józanságra és mértékletességre tanít. Az éves menetrend ciklikus, de célja a lineáris haladás: nem az a cél, hogy ciklikusan visszaemlékezzünk az üdvtörténet nagy eseményeire, hanem hogy előbbre haladjunk. Az Egyház naptára kapaszkodó lesz a házasság előbbre futó liánjainak, ezen kapaszkodhatunk előbbre-felfelé. *Aki az Egyház liturgikus évét megtartja, azt megtartja a maga zárandoklatában a liturgikus év-menetrend is.* Az Egyház így zárandoktárs: gondolataival, mintájával, közösségével és szentségeivel segíti a házasság-zárandoklatot.

3.5. Az evangéliumi tanácsok családi megélése

A házasoknak, a családoknak is fel kellene fedezni az evangéliumi tanácsok családi dimenzióját: nem úgy kell megélniük, mint a szerzeteseknek, de valamiképpen rájuk is vonatkoznak.

3.5.1 A szegénység

A házások, a családok nem élhetnek olyan fokú szegénységben, mint a szerzetesek, hiszen nem ezt vállalták, hanem hogy családot tartanak fenn, igyekeznek megszentelni a világot a munkájukkal, jobban részt vesznek a gazdasági-politikai dimenzióban. Nem kell büntudatot felszítaniuk, mert van pénzük, javaik, hatalmuk, karrierjük. Fontos kialakítaniuk a családi otthont, fel kell nevelniük gyermekeiket, költeni a munkaeszközöikre, be kell fizetniük a csekkeket, szabad a megérdemelt javakat élvezniük, s a házastársat, családtagokat szabad meglepni ajándékkal, nyaralással. Hogyan tudják mégis megélni a szegénység tanácsát?

Először is a szegénység *lelki szegénységet* jelent: bármink van, minden Istentől van, Isten előtt szegények vagyunk, a beteljesedésünk Nála van. A szegény hálával és örömmel fogad mindent Istentől, s kialakulhat egy nemes bizalom: érdemes a szenvedésben is kitartani. Minden kegyelem. XVI. Benedek szerint ezek a szegények nem „Isten egyenrangú ügyfeleinek” tudják magukat, akik jutalomra várnak tetteikért, akiknek jár a jólét, hanem bensőleg is szegények. Engedni akarják, hogy Isten megajándékozza őket.¹² A családi szegénység elsősorban lelki beállítódást jelent: *legyen Isten a legfőbb gazdagságunk.*

Továbbá fontos a belső távolságtartás: bármennyire tisztességesen szerezte a keresztény a javait, *nem simulhat bele* teljesen a világba, nem adhatja át magát az élvezeteknek, mint az esztelen gazdag. Tudnia kell Szent Pállal egy belső távolságot vennie a javaitól, a pénztől, mintha azok nem is lennének (1Kor

¹² XVI. BENEDEK: *A názáreti Jézus*, i.m. I. 77.

7,30). E. Schockenhoff sokkal fokozottabb *jótekönykodást* javasol a jóléti keresztényeknek¹³: találják meg a módját annak, hogyan segíthetnének más családoknak, tőlük szegényebbeknek. A vagyon, a hatalom kifejezetten lehetőséget teremt a hatékony segítségre, érdemes okosan élni vele. Ma vannak hatékony segítő szervezetek, szerzetesrendek, akik oktatással, gyógyítással, a szegényekkel foglalkoznak, érdemes rajtuk keresztül segíteni.

K. Demmer azt javasolja a világban élők önkéntes szegénységét illetően: már az is szegénység, ha valaki tudatosan le akar maradni azon életszínvonal mögött, amit elérhetne. Már *az is evangéliumi szegénység, ha az ember szerényen és tudatosan lemarad azon életszínvonal mögött, ami a jog, képzettség, társadalmi kontextus szerint járna.*¹⁴ Már óriási lépés, a szegénység tudatos megvalósítása, ha az ember egy lépéssel-fokkal lemarad attól az életszínvontól, mint ahogy hozzá hasonló emberek élnek pl. étkezés, nyaralás, öltözködés területén. A szegénység itt tudatos lemaradást-lemondást jelent: nem a magasabb beosztásról, a megérdemelt karrierről (!), legyenek csak a keresztények is vezető beosztásban, hanem az esetleg azzal járó több kényelemről, luxusról. Ez a konzum-társadalomban félelmetes „botránykő”, de az emberi gondolkodásra gyógyító hatással van: a fogyasztó társadalomban mindig az egyre jobbat, kényelmesebbet keresik, a másik életszínvonala fölé akarnak licitálni, ebből lesz a versengés és az irigység. A tudatosan szegény nem azt nézi, „mi jár”, hanem „*miről mondhatok még le*”. Uralkodóvá válik az adás, a lemondás – a begyűjtés, számolás helyett.

Túl az anyagi szegénységen azt is érdemes hangsúlyozni a házások számára: van egy *szegénység a személyiség kibontakoztatásában* is. Azzal, hogy házasságot kötöttünk egyvalakivel, egyoldalúságot vállaltunk, hiszen minden szinten nem fogunk kibontakozni. De ezt a szegénységet is alázattal tudja vállalni a házas: nem fogja ostromolni és lecserélni házastársát, tudva, hogy egyetlen szerelmes úton mégis beteljesedhet. A házas már gazdag a házasságában, akarja a házassága kincseit, ezért tud lemondani, szegény lenni önkibontakoztatásában. Szó sincs itt önfeladásról, összeolvadásról, igénytelenségről, igenis nyer a házasság, ha gazdagok az egyéniségek. De lehet ezt az önkibontakoztatást, önmegvalósítást (sok tanulás, sok sport, sok munka) a közös élet kárára is művelni.

3.5.2 A tisztaság

A Biblia komoly lapjai között az Énekek Énekében felragyog a szerelem, mint isteni csoda, mint Isten-teremtette ajándék. „De szép vagy, kedvesem, igen szép, vagy! Szemeid, mint a galambok a fátyolod mögött!” (Én 4,1) *A házások arra kötöttek szövetséget egymással és Istennel, hogy megélik az igaz szerelmet, annak minden testi és lelki dimenziójával együtt. A szexuális élet nem bűn, nem pusztán a szaporodásra való biológia, hanem személyes ajándékozás és elfogadás.* A házasember perszonalizálja a szexualitást, és Isten előtti lelkiismeretes magatartással igyekszik a szexualitás örömét nyújtani és örömét élvezni.

Nem feledjük azonban, hogy a Katekizmus szerint minden keresztény ember, *a házások is tisztaságra kaptak meghívást* – persze mindenkinek a maga életállapota szerint kell azt tartania.¹⁵ A házások tisztasága nem teljes megtartoztatást jelent, a házasság nem arra való. *Kijelenthető, hogy aki tartósan megfelelő ok nélkül tagadja meg a házaseletet házastársától, az súlyos bűnt követ el, s felelős lehet azért,*

¹³ EBERHARD SCHOCKENHOFF: *Die Bergpredigt*, Herder, Freiburg, 2014, 149.

¹⁴ KLAUS DEMMER: *Angewandte Theologie des Ethischen*, i.m. 76.

¹⁵ KEK 2349

ha házastársát bűnbe taszítja. Ha a tisztaság nem teljes megtartóztatást jelent a házásoknak, akkor vajon mit?

A tisztaság evangéliumi tanácsa alapvetően azt jelenti: a keresztény házasság nem tartja Istentől független dolognak a szexualitást, nem tudja és nem akarja azt csak profán valóságnak tartani, hanem mint részt az egészbe szeretné integrálni. II. János Pál így ír a tisztaságról: „A keresztény értékelés szerint a tisztaság egyáltalán nem jelenti az emberi nemiség megvételét vagy elutasítását: sokkal inkább *lelkierőt jelent, amely képes arra, hogy megvédje a szerelmet a féktelen önzés és gyönyörkeresés veszedelmeitől, és előrelendítse a maga beteljesedése felé.*”¹⁶ A Katekizmus a tisztaságot úgy írja le, mint a szexualitás integrálását a személyes életvezetésbe. A tisztaság testi-lelki egység, aminek be kell épülnie a személytől személyig való kapcsolatba. Azaz a tisztaság azt jelenti: a házasság szexuális életét ne az önzés, az agresszió, a gyönyörkeresés uralja. „A tisztaság erénye tehát őrzi a személy épségét és az odaadás teljességét.”¹⁷ Ehhez önuralomra van szükség, érettségre, mértékletességre, állhatatosságra. Már Szent Pál is óvja a házasságokat: „Mindegyiktek szentül és tisztességesen éljen feleségével, és ne szenvedélyes érzékiségben, mint a pogányok, akik nem ismerik az Istent!” (1 Tessz 4,5) A Zsidó levél pedig azt írja elő: „A házasságot mindenki tartsa tiszteletben, *házasságotok legyen tiszta*, mert a tisztátalanokat és a házasságtörőket elítéli az Isten” (13,4).

A tisztaság a házasság számára azt jelenti: ne merüljenek bele az érzékiségbe, ne uralkodjék rajtuk a szenvedélyesség, tisztítsák meg belső világukat az önzéstől, az agressziótól, a birtoklási vágytól. Ez vonatkozhat a gondolatvilágra, a filmek megválogatására, a szexuális élet művészi tervezésére. A képlet világos: vagy az ember uralkodik szabadon a szenvedélyein, vagy a szenvedélyek őrjítik, s taszítják szégyenletes bűnökbe és boldogtalanságba. Sajnos sok példát látunk magunk körül, mindenki tudja, hogy nem a levegőbe beszélünk. Tisztességes embereket, családapákat és családanyákat is szégyenletes bűnökbe taszított a saját tisztátalan vágyuk, önuralmuk hiánya. *Nagy küzdelem ez*, amihez segítség a jó nevelés, a társadalmi-kulturális tisztaság, az egyéni aszkézis, az érett önismeret, s főleg az imádság. Különös belső figyelmet és fegyelmet igényel, ha a házasságunkban bármi miatt alábbhagy a szexuális kapcsolat, ha betegség, lelki távolság, gyász, szülés, baleset miatt kevesebb a szexuális öröm. Egyrészt akkor is meg kell találnunk az erősz gyöngédségét, amikor a teljes szexuális találkozás nem valósulhat meg (gyöngédség, ölelés, csók, érintés), másrészt a szexuális élet gyöngülése sohasem hatalmaz fel bűnökre. A tisztaság emberi erőfeszítés eredménye is, de a Lélek ajándéka is, akivel együttműködünk.

3.5.3 Az engedelmisség

Az engedelmisség tulajdonképpen egy szegénység: az ember elfogadja, hogy *minden nem teljesedhet be az életében, valamiképpen mindenki megrövidül.* A házasság életében is van engedelmisség: mindenképp ketten Isten felé engedelmesek, elfogadják az Atya akaratát. *Az engedelmisség párbeszéd: válasz szóval és tettel a hívó Istennek. Az engedelmisség előfeltétele a megszólított, a párbeszédben való lét, ahol Isten szeretetteljesen szól, az ember készségesen odafigyel. Bibliai értelemben a démoni szellemek, a szelek és a tenger hullámai „engedelmeskednek” szó nélkül Istennek (vö. Krisztus csodái), azonban az ember megszólított lény, s úgy kap meghívást az engedelmisségre. Az ember alapvetően „oda-hallgató” lény (Rahner), ami nem passzivitást, hanem aktív keresést és együttműködést jelent. Az*

¹⁶ II. JÁNOS PÁL: *Familiaris consortio* 33.

¹⁷ Uo.

egész üdvtörténetben nagyon szépen látjuk: az engedelmséget kérő Isten előbb ad Ádámnak, előbb kiszabadítja a népet Egyiptomból, előbb tanít és megvált Krisztusban – s utána jöhet az engedelmség, de már bizalommal. Előbb a szeretet, utána az engedelmség; előbb a bizalom, utána a követelmény. Isten nem erővel lép fel előbb, nem tekintéllyel és megrettentéssel, hanem párbeszéddel, megszólítással és szeretettel. Meglepő, de az „engedelmség” bibliai szava teljesen hiányzik Arisztotelész Nikomakhoszi Etikájából. A bibliai engedelmség nem a görög-rationális engedelmséget jelenti, ahol hagyom magam meggyőzni, majd a megértett igazságot saját belátás szerint megcselekszem – hanem úgy cselekszem, hogy pontosan nem látok át mindent. Ráhagyatkozásból, bizalomból, nem pedig pontos belátásból cselekszem.

Az engedelmség ősmintája Krisztusnak az Atya iránti engedelmsége: „Vedd el tőlem ezt a kelyhet! De ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogyan te!” (Mk 14,36) „Megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2,8-11). A házások számára is minta Krisztus engedelmsége. Az engedelmség tulajdonképpen azt jelenti: lemondok egy önközpontú önmegvalósításról, s beállok az Atya nagyobb tervébe, ügyébe, szőlőskertjébe. Akár a keresztekbe is. A házassággal, a gyerekeimmel, az életemmel. Az engedelmség evangéliumi tanácsa azt jelenti a házások számára: senki sem abszolút ura a saját életének. Ahogy a szegénység és a magány tapasztalata elől sem térhet ki senki, úgy az engedelmség meggondolása elől sem. Mindenki csak részben ura életvezetésének, részben azonban áldozata. Részben oda megyünk, ahová akarunk – részben oda vezetettünk, ahová nem akartunk menni. Ezt Krisztus követésében folyamatosan értelmezni kell, alapvetően jellemzi a keresztény személyt, úgy is mondhatnánk, az engedelmség is „egzisztenciál”.

Persze meg kell fontolni, hogy a házasságban az engedelmség jelent *egymás felé is engedelmséget*: tudni hallgatni egymásra, s engedni a magunk akaratából. Ahogy Isten felé sem, úgy a házastárs felé sem a gátlástalan önérvényesítés a keresztény létmód. Kell engedni egymásnak, hogy ő is otthon érezze magát a házasságban, kell tudni visszafogni önmagunkat, hogy a házastárs is kibontakozhasson. Izgalmas azt is meggondolni, hogy a házasságon belüli engedelmség bizalmat jelent egymásban: van olyan többlet, illetékessége, kompetenciája egy bizonyos területen, ami nekem nincs. Jól járok, ha bizalommal átengedem a közös életünk egy-egy részét a másinak, s így kiegészítjük egymást. Nem kell dominánsan elnyomni a másikat, nem kell hinni önelégülten, hogy én mindent tudok. Jó dolog a párom többletében bízva ráhagyatkozóan engedelmeskedni.

3.6. Családi misztika

Amikor a Szentháromság boldogító szentsége felé lépegetünk, fontos a tudás és az élmény. Fontos az Istenről való hittudás, a teológia, de éppúgy fontosak az istenélmények is. *A tudás és az élmény spirálisan egymást erősítik.* Olykor az egyik jobb, s ez húzza felfelé a másikat, olykor fordítva. A jó teológiai tudás segít észrevenni Istent, a sok-sok napi élmény között segít „meglátni” a láthatatlant, nehogy a véletleneket vagy sokdrangú dolgokat istenítsünk, hanem lássuk meg az igaz Isten kezét. Az élmények pedig tüzessé teszik a tudást, rajongóvá a szívet, dinamikussá a hitet. Azonban, ha csak az egyik van, akkor az végzetes lehet. Ha csak hittudásunk van Istenről, de hiányzanak az elevenítő élmények, akkor az a hit el fog száradni. Ha pedig állandóan az istenélményekre vadászunk, akkor könnyen ezotériában végezzük, vagy az érzelmi világunk áldozatai leszünk. Nüsszai Szent Gergely szerint *állandó extázisban* kell lennünk. A véges létnek állandó extázisban kell lennie, mindig túl kell lépnie tegnapi istenképén és istenélményén, és

szegényen nyitottnak kell lennie a mai találkozásra Istennel. Az ember ebben az állandó extázisban válik „határossá” Istennel. Isten megismerése extázisok sorozata, ahol az egyik extázis felülmúlja a másikat (epeksztasizs).

Azonban az egyénen túl a családoknak is szükségük van családi misztikára, családi istenélményekre. *Misztikának a személyes Isten közvetlenebb ajándékszerű megérzését, „egzisztenciális megtapasztalását” (Balthasar¹⁸) nevezzük*, amikor a világin keresztül megérintjük az istenit, amikor abszolút közel érezzük az abszolút magasabb rendűt. Lehetnek olyan templomok, ahol különösen sokat imádkoztunk, vagy ahol különös meghallgatást nyert egy kérésünk. Talán az egyik templomban imádkoztuk ki a gyermekünket, s tulajdonképpen ott kezdődött az ő léte. Lehetnek olyan természeti helyek, ahová szívesen jár az egész család, mert ott különös istenélményünk van: ez lehet hegy, erdő, kert, tenger. De istenélmény lehet közösen napkeltét és napnyugtát nézni, csillagokat bámulni, szivárványt csodálni. Isten különös közelségét adhatja a közös kertészkedés, ahol a termést mindig Isten adja. Lehet a családukban olyan közös emlékhely, ahová őseink generációkon át szívesen jártak, mert megtapasztalták Isten segítő kegyelmét. Találhatunk olyan műalkotást, ami az egész családnak sokat jelent, mert nemcsak esztétikailag gyönyörködtet, hanem „a” Szép elé emel. Lehet családirag örökre fogadott útszéli keresztünk, amit generációkon keresztül ápolunk.

Amennyire gazdag lehet az Istennel való találkozás spektruma, olyan gazdag lehet a családi misztika is. Felsorolhatatlanul színes az istenélmények világa. Mindenesetre létezik olyan, hogy nem csak az egyéneknek van misztikus találkozásuk Istennel, hanem *a családnak is ajándékozzatik ilyen megerősítő közelség*. Templomon belül és kívül számtalan ilyen hely, alkalom, esemény, szokás lehet, melyet érdemes a családoknak igényesen művelniük. Persze arra is kell ügyelni, hogy a nagy misztikusok is mindig keresték a teológusok értelmezését: a családi istenélményeket is tudni kell az Egyház kereteiben, a teológusok segítségével értelmezni – nehogy ezotériába csúszunk.

3.6.1 A szenvedés felajánlása

Nagy misztérium, ahogy Krisztus értünk felajánlotta a szenvedését. A teológia próbálja ezt a titkot körüljárni, s beszélünk „kiengesztelő szenvedésről”, „a szenvedésre adott mintáról”, „önmagának a szenvedésbe való belemondásáról”. Az imádságos teológia jól tudja, hogy itt kimeríthetetlen misztériummal van dolga, amit kutat és imád egyszerre. Ám még ha teljesen nem is tudjuk megérteni, mit is jelenthet a *szenvedés felajánlása* házastársunkért, családtagunkért, akkor is tudjuk, hogy *valamiképpen ez lehetséges*. Megrendítő hallani olyan nagyapáról, aki minden nap megköszöni a rákos daganatát, csak hogy nem az unokája kapta. Minden szenvedésünket fel tudjuk ajánlani Krisztus keresztségével az Atyának: ez erősíti a saját belső hozzáállásunkat, és ugyanakkor a házások, családtagok között egy láthatatlan, de annál erősebb fonál keletkezik. Az Atya mindig meghallgatja, ha Krisztus nevében imádkozunk, ajánljuk fel szenvedéseinket – de számtalan esetben ennek megrendítő jelét is adja. Minden emberi reménytelenség ellenére meggyógyul valaki, visszatér a házastárs, megoldódik egy drámai helyzet. Különösen megtartó erőt jelent, ha a családban van egy vértanú, aki a hitéért, a családjáért, az értékeiért vértanúságot halt: évtizedeken, generációkon át képes ez hatni.

¹⁸ HANS URS VON BALTHASAR: Szempontok a keresztény misztika mibenlétének meghatározásához, in: Werner Beierwaltes – Hans Urs von Balthasar – Alois M. Haas: *A misztika alapkérdései*, Sík Sándor Kiadó, Budapest 2008, 46.

3.6.2 *Családi zárandoklat*

A *családi zárandoklatok* reneszánszát éljük. A mai családok mobilisek, többször költöznek, így több otthonuk van. Ebből fakadóan több templomhoz is tartoznak életük folyamán. Jó dolog tartozni a lakóhelyünk templomához, vagy alkalmanként visszalátogatni a régi templomainkba, de különösen fontos egyetlen kegytemplomot rendszeresen látogatni. A sokat költöző ember lassan rájön: nincs valódi letelepedés a földi életben, *állandóan zárandokúton vagyunk, tehát a zárandoklény hozzátartozik a saját temploma és a zárandokok temploma*. Bárhová sodor is az élet, bárhová költözünk is, a zárandokok temploma egyfajta stabilitást tud ajándékozni, hiszen az mindig fogad minket. Évtizedek során már nem csak a mindenkori lakóhelyeink templomaiban érezzük otthon magunkat, hanem a zárandokok kegytemplomában is, hiszen oda mindig visszatérünk.

A házasság, a családi élet számára különösen fontos lehet kötődni egyetlen kegyhelyhez. Különös stabilitást tud ajándékozni, ha évente legalább egyszer a házastársunkkal, családukkal elzarándokolunk, ott közösen gyónunk és áldozunk, közösen kisebb-nagyobb felajánlásokat, fogadalmat teszünk. Külön gazdagít, ha ezt a lelki gazdagodást összekötjük egy kellemes családi kirándulással, fürdővel, játékkal, családi ebéddel. Egy ilyen családi napban nagyon sok kincs van: kitüntetett időt ajándékozunk egymásnak, jobban figyelünk a másokra, kiszakadunk a világ tempójából, s adunk időt Istennek is. Nem csak egy megszokott, 1 órás vasárnapi Liturgián veszünk részt, hanem az egész délelőtt a Szent bűvöletében történik. Egy ilyen családi napban mindig van szerelmi vallomás, tervezés, kiengesztelődés, emlékezés. S ráadásul rítust ajándékozunk a gyerekeinknek: ki tudja, melyik hol fog élni, a jövő világában hol fognak lakni, de ehhez a kegyhelyhez immár ők is tudnak kötődni.

3.6.3 *A hit szimbólumai*

A családi spiritualitáshoz tartozik, hogy az valamiképpen *kivetüljön a tárgyi világra, a külső valóságra*. Így fontos, hogy legyenek jelen a hit jelei a lakásban, a mindennapi életvilágunkban. Ennek oka elsősorban az, hogy legyen a szemünk előtt a hit: *amit látunk, az tölti be a gondolatvilágunkat, a bensőnket*. A gondolatvilága senkinek nem jár üresen. Ha mi nem töltjük meg a gondolatvilágot jó gondolatokkal, majd megtölti más, vagy besomfordálnak tovakodó világias gondolatok. Azt szeretnénk, hogy Krisztus, a teológiai igazságok, az etika gyakran jusson a házások eszébe. A hit jeleinek ezért kitüntetett jelentőségük vannak a mindennapi életünkben: érdemes kialakítani egy családi szentélyt, jó dolog kirakni ikonokat és keresztek, a kedves szentjeink képeit. Jó lehet őrizni családi szent tárgyakat, áthagyományozott emlékeket.

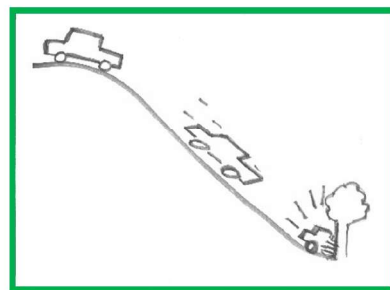
Drága az a kereszt, ami előtt őseink kibírtak emberségesen két világháborút, diktatúrákat, súlyos betegségeket. Előrelátó az, aki gyerekeinek minőségi ikonokat, keresztek, szimbólumokat ajándékoz, melyek az ő halála után is védően kísérik majd gyermekeit az élet küzdelmeiben. A Bibliának is kézközben van a helye: ne a polcon éljen kíméletes életet, hanem olvassák rongyossá. Jó dolog kiírni egy-egy bibliai, teológiai, etikai igazságot, s azt kitenni a lakásba, az íróasztalra, a munkapadra, vagy az autóba. Sokan szeretik a szentelt vizet a lakásban, az ízléses kegytárgyakat, a szép gyertyákat. Az okos zárandoklény lámpást tart maga elé, erős kézzel teremt maga előtt olyan jó „körülményeket”, melyek

megtartják az úton. Amikor az életvilágunkban (otthon, autó, munkahely) a szemünk elé tesszük a hit szimbólumait, azt akarják szolgálni, hogy a jó, üdvös gondolatok töltsék be a gondolatvilágunkat.¹⁹

3.6.4 Ha más felekezetű, ha nem keresztény...

Nagy előnye van annak, ha a társunk a hitben is társunk, ha fél szavakból is megértjük egymást. Ám megtörténhet, hogy valaki más felekezetű kereszténnyel, más vallásával, vagy egyenesen hitetlennel köt házasságot. Ilyen esetben a katolikus Egyház két dolgot szokott kérni: *a katolikus fél a maga hitét ne hagyja el, s a gyerekeket kereszteljük katolikusnak.* Ezeket azért kéri az Egyház, mert olykor veszélyeztetve látja a katolikus fél hitéletét, s a gyerekek keresztény neveltetésének jövőjét. Nem szabad bagatellizálni a vegyes házasságok, a más vallásúakkal, s főleg a hitetlennel kötött házasságok nehézségeit. A nagyon különböző értékvilágok, rítusok, lelkületek feszültségek forrásává válhatnak a házasságban²⁰ – pedig az így is lesz bőven az életben.

Minden nehézség ellenére szabad hangsúlyozni, hogy ha már ilyen házasságkötés történt, akkor a felek gazdagítsák egymást. Más felekezetű keresztény házastársammal is meg kell találnom a közös Krisztus-követést. Az ortodox, a protestáns keresztényekkel sokkal több kötetlek köt össze, mint ami elválaszt. „Támogatni, ami közös – tisztelni, ami különbözik.” Ha mindenki őszintén hozza a maga közösségéből a kincseit, akkor képesek lehetnek egymást gazdagítani. Ha pedig hitetlen a házastársam, akkor is meg kell találnom a vallásgyakorlás *vonzó* módját, hogy ne ő rántsón vallási közömbösségbe, hanem én gyújtsam lángra az ő szívét. „Az őszinte házastársi szeretet, a családi erények alázatos és türelmes gyakorlása és a kitartó imádság a nem keresztény felet előkészíthetik a megtérés kegyelmének elfogadására.” A hívő fél megszentelheti hitetlen társát: „A keresztény házaspár és az Egyház számára nagy öröm, ha e ’megszentelődés’ elvezet a másik fél szabad keresztény hitre téréséhez.”²¹

Kitüntetettség és kihívás kialakítani a saját házasságunk vallásos életét, a családi életünk spiritualitását. Az Egyház tálcán kínálja Lélektől ihletett pazar ajándékait, amiből a házaspár bőséggel meríthetnek élethossziglan. Krisztus kopogtat minden házasság, minden család ajtaján: érdemes Őt beengedni, ahogy a kánai pár is megtette. Meg fog áldani, meg fog segíteni, ahogy őket is megáldotta és megsegítette.

4. A házasság elromlásának lejtője

4.1. A lejtő lefelé...

Senki sem villámcsapás-szerűen követ el egy házasságtörést, nem ébred váratlanul egy idegen ember ágyában. Még ha „spontán” a félrelépés egy vadidegennel, akkor is egy hosszú, bűnös előtörténetben

¹⁹ CHRISTOPH SCHÖNBORN, *Krisztus ikonja*, Holnap, Budapest 1987, 87-110.

²⁰ KEK 1634

²¹ KEK 1637

érleltem meg magam, hogy préda lehessenek egy spontán váagnak. A házasság szentsége nem függeszti fel az ember szabadságát, inkább megköveteli azt. Ha a házasságban házasságtörés, válás következik be, akkor azelőtt mindig egy *hanyagságot* találunk. Mint minden súlyos bűn, a házasságtörés is lassan készül elő, elindul egy nem sejtett mélység felé, begyorsul a bűn lejtőjén, és rombol a végén. A lejtőn való lerohanásnak fázisai, állomásai vannak, amit érdemes ismerni a saját és mások házasságának megmentése miatt is.

1. *Nincs kedvem imádkozni.* A kis autónak, életünk szekerének egyenesen kellene haladnia a Teljesség, a Szentháromság szeretete felé. Azért nincs kedvem tartósan imádkozni (nem egy-egy estén, hanem hosszú heteken, hónapokon át), mert nincs kedvem Istenem szemébe nézni, aki az egyenes úton várna önmaga felé. Mivel minden ima egy kicsit elővételezett utolsó ítélet, nincs kedvem elé állni, a szemébe nézni. Ha gondolataimban már elhidegültem a szeretet Forrásától, akkor ez a tetteimben is meg fog jelenni – később, de biztosan. Az ember szíve kimerül önmagában, ha nem töltődik folyamatosan a végtelen Forrásból. Minden szeretetlenség így nézve egy bűnös hanyagság, nem töltekezés következménye. Talán azért sincs kedvem imádkozni, mert gondolataimban már beleegyeztem a házasságtörés bűnébe, nincs kedvem az átható Tekintet elé állni. Talán nem is imádkozom a házastársamért, nincs közös imánk, családi imaéletünk. Hanyagolom a szentségeket is, ahol megtisztulhatnék, és erőre kaphatnék. Ezért aki meg akarja előzni a lejtőn való lerohanást, mindenekelőtt tartson élő kapcsolatot Istenünkkel. Minden egyes nap imádkozni kell a házastársunkért. Fontosak a családi imák, a Szentírás olvasása, a Liturgián való részvétel, a családi böjt, zarándoklat, a rendszeres szentségekhez járulás.

2. *Kerülöm a jó társaságot.* Ahogy a bűnre készülve kerülöm Isten tekintetét, kerülni kezdem a jó emberek tekintetét is. Nem akarok találkozni azokkal, akik az egyenes útra motiválnak, inkább keresem azokat, akikkel jól érzem magam a lejtőn. Aki okos, vegye körül magát olyan kontrollszemélyekkel (lelki vezető, barát, baráti házaspárok), akik megtartják az egyenes úton, s szeretetteljes kritikájukat képes megfogadni. A megelőzéshez ezért elengedhetetlenül hozzátartoznak a nagycsaláddal való szerves egység, a jó barátok, a lelki vezetővel való élő kapcsolat, más házaspárokkal való rendszeres találkozás, az egyházi közösség, esetleg családcsoport. Mivel a mai társadalom, a közfelfogás túl erős nyomással csábít a bűnre, túl lazán fogja fel a házasságtörést, ezért *a megváltozott társadalmi tudatban a megelőző okosság kérdése* olyan emberekkel, családokkal körül venni magunkat, akik ellensúlyozzák a ránk zúduló kísértést.

3. *Szétesik az életfegyelem.* Az ember először fejben esik szét, aztán az életvitele. A lejtőn lerohanó autó számára elmosódik a táj. Elmosódik, hogy mi helyes, és mi nem. Gondolataimban megkívánok valakit, fejben már megengedem magamnak a házasságtörést, „nem is olyan nagy bűn az, mindenki megteszi”. Keresem fejben a felmentő okokat, romlottnak bélyegzem a házasságom, s hallgatok a modern mítoszokra, hogy miért is jó a házasságtörés. Tudatosan tompítani, elhallgattatni igyekszem a lelkiismeretemet. Aztán úgy is rendezem a körülményeket: keresem az alkalmakat, hogy találkozzunk, egyre több jó élményem van velem, az érzések mélyülnek, s többet akarnak. A belül eldöntött házasságtörés aztán már könnyen meg is találja-teremti a kedvező alkalmat. Aki meg akarja előzni a házasságtörést, annak itt fegyelemre van szüksége.

Platón szerint a vágy olyan, mint a lélek elé fogott ló: képes röpíteni, de gyeplő nélkül oda vihet, ahová nem akarom. A gyeplő a fegyelem. Fegyelemre van szükség a gondolatvilágban: tudni kell azt az örömöt

ápolni, amit akkor éreztem, amikor a házastársam megnyertem – így elejét veszem, hogy a napi súrlódásokban csak a tövissek jussanak előtérbe. A megnyert örömet nem szabad elfeledni! A megszürcült hétköznapok, sok munka, feszültség kiéhezteti az embert az örömről. Az emlékezés kultúrája ébren tartja a jó élményeket, s elejét veszem annak, hogy mással legyenek a szívig ható jó élmények. A házastársammal tudatosan teremteni kell közös élményeket, amik olyanok, mint a cölöpök: mielőtt lecsúsznánk a mélybe, ezekre mindig vissza lehet lépni. Akivel már voltam boldog, arra tudok várni, tudom remélni, hogy még leszünk boldogok. A kísértő gondolatokat pedig fegyelmetten ki kell söpörni: imák, zsoltárok, versek mondásával. Lelki higiénia kérdése, hogy ilyeneket tudjak fejből. Fegyelemre van szükség a körülmények igazításánál is: kemény kézzel le kell vagdosni, ami nem visz egyenesen, ami lehúzó. Krisztus kardot is hozott, de az ő kardja nem ölésre, hanem leválasztásra, kettévágásra, lemetszésre való. Okosan kerülni kell, aki több vonzalmat ébreszt bennem, mint amit el tudok viselni. Óriási önbecsapás a „csak beszélgetünk, csak barátok vagyunk” önámítás, hiszen a gondolatokat és érzelmeket a mélyben ezek máris mozgósítják.

4. *Meggyengül a szóbeli és a szexuális kommunikáció a házastársammal.* Akitől fejben elidegenedtem, attól lassan szóban, s majd szexuálisan is eltávolodok. A válás első lépése mindig fejben, gondolataimban, érzelmeimben történik – a többi már csak következmény. Ilyenkor nem beszélgetünk, nem étkezünk együtt, beszélgetéseink csak informálisak, vitáink csak a sérelmek felhánytorgatása. Régi sérelmeket nem beszélünk át, most egymás fejéhez vágjuk. A testi gyöngédség csökken, a szexuális együttlét egyre ritkább, egyre inkább alibi, s szexuális kielégületlenség kielégülés után sóhajt. Ismét kiderül: súlyos hanyagság taszít a lejtőn lefelé. A szóbeli és testi kommunikáció életben tartása az egyik leghatékonyabb gyógyszer, fegyver, hogyne zuhanjunk le a lejtőn. Sokat kell beszélgetni, fecsegni, sérelmeket átbeszélni, egymásnak örömet okozni. A testi gyöngédség, a rendszeres és jó szexuális együtt olyan, mint a „ragasztó”: ami menne szét, azt összetartja. A kommunió (közösség) alapja a többféle kommunikáció. Ennek a szóbeli és szexuális kommunikációnak alkalmat, körülményt, megújulást kell biztosítani.

5. *Áldozatnak tekintem magam.* Áldozatnak lenni könnyű: elkezdem csak a párom hibáit látni, csak a tövisseit, a házasságomat menthetetlennek ítélem. Tulajdonképpen ő tehet arról, hogy „érzelmileg kiürültem, másra vágyom, és különben is, egyszer élünk.” A másik hibáztatásán túl elkezdem hibáztatni a szüleimet, barátaimat, munkatársaimat, az egész társadalmat. Megmagyarázom magamnak, hogy tulajdonképpen nem is tehetek mást. Míg a lejtő elején úrnak hittem magam, akinek „ez még belefér, ura vagyok a helyzetnek”, itt, a lejtő alján már áldozatnak hiszem magam, s másokat hibáztatok. A lejtőnek ezen a szakaszán talán meg kell siratni, hogy ide jutott a házasságunk, talán gyónnunk kell. De a könnyek után előre kell nézni. Nem az önsajnálát, vagy a másik állandó bántása visz előrébb. Tudni kell megrázni magam, felrázni a maradék energiáimat, elhinni, hogy a remény Istene tartogat még új tartalmakat, amit jelen beborult állapotomban el sem tudok képzelni.

6. *Nem merek kiugrani.* A lejtőn leszaladó autóban már látom, hogy a vége ütközés, katasztrófa, halál lesz. Még most ki kellene ugranom, s bár sebeket kapnék, de még mindig jobb, mint meghalni. Akinek nagyon elhidegült a házassága, aki már nagyon összemelegedett valakivel, annak időben kellene tudnia kiugrani. Kiugrani nem a házasságból kell, hanem az autóból: az odavezető életstílusból. A fegyelmetlen gondolkodásból, életvitelből, időbeosztásból, hanyagságból. Azt az előre tapogatózó kérdést kell feltenni: „ha így folytatom, akkor ebből mi lesz?” Nagy bátorság egy lefelé robotgó autóból

kiugrani – nagy bátorság életstílust váltani! Minden tisztelet azoké, akik megkockáztatják, megfizetik az árát eddigi hanyagságuknak, elvágják a kellemesnek vélt kapcsolataikat, s kezdenek egy új életet a házastársukkal. Minden lelki, isteni, emberi támogatásra, biztatásra rászorulnak.

7. *Pótlékok keresése:* beletörődöm, hogy a mi házasságunk már soha nem lesz olyan, mint volt, vagy szeretném. Az ember mégis alapvetően az öröme teremtett, ezért elkezdek valami pótlékokat keresni. Egyre több időt, energiát, figyelmet fordítok a pótlékokra, hiszen sokat várok tőle: tegyen nagyon boldoggá! Ilyen lehet az autó, a munka, a pénz, az utazás, a társadalmi élet ... Az eddig egészségesen folytatott hobby, munka, társaság folyamatosan fontosabb lesz, mint az otthon. Akár tudatosan, vagy tudat alatt, akarva vagy belecsúszva, de igazából már az elején tudom: ez csak pótlék. Valami régi, nagy boldogságra vágyom, most az úrt mással igyekszem foltoztatni, de már az elején tudom, hogy hazugság. Hosszabb-rövidebb idő után a pótlék lufija kidurran. Egy ilyen végső pótlék: a házasságtörés.

8. *A házasságtörés elkövetése.* Aki a lejtő egész nehézkesen, gyorsulási ereje ellen semmit sem tett, nem akarta meghallani a jó Isten és a jószákos emberek tanácsát, aki nem kormányzott ellen a folyamatoknak, nem rántotta a kormányt egyenesbe, vagy nem ugrott ki a katasztrófa előtt, az összetöri magát és utasait. Már a házasságtörés közben tudja a lelkiismerete mélyén, hogy mégsem kellene megtenni, de az egész árát még előre nem látja. A tett után pedig tudja: „Csak ennyi? Nem érte meg...” A bűn nyomán aztán más súlyos bűnök teremhetnek: gyilkosság féltékenységből, nem kívánt gyerek meggyilkolása, zsarolás, öngyilkosság, tönkre tett családok, gyerekek, karrier.

4.2. A lejtő felfelé....

A házasságtörés nem jelenti a házasság végét. Az ószövetségi Dávid király miután megbánta házasságtörését, meghalt az első gyermeke, megsíratta bűnét a legszebb bűnbánati zsoltárban (51. Zsolt), majd új életet nyert Istentől, amit Nátán próféta közölt vele, majd újra gyermeke született. Jézus Krisztus elítéli a bűnt, de felkarolja a házasságtörő asszonyt: „Menj, és többé ne vétkezzél!” (Jn 8,1-11) A tékozló fiú története a talpra állásról, az Atya irgalmáról, a legmélyebb pokolból való feltámadásról szól (Lk 15, 11-32). A keresztény hitnek pont ez a lényege, az egész húsvét központi örömhíre, Krisztus üzenetének a közepe: van élet tovább, a szeretet képes a súlyos bűnt is megbocsátani, talpra állítani, és új életre segíteni.

A gyógyulás *szentgyónással* kezdődik. Előbb ki kell szállni a roncsokból. Krisztus Urunk örömhíre, hogy az ütközés után is van élet. A szentgyónás szentségében két fontos dolog történik: egyrészt bevallom a bűnemet. Nincs addig gyógyulás, amíg én nem vallom be a saját részemem a bűnből. Meg kell siratni, le kell vezekelni, meg kell bőjtölni a bűnemet. *A feloldozáshoz tartozik a bűnös kapcsolat azonnali megszakításának követelménye*, mert enélkül csak színjáték az egész bűnbánat. Nem őszinte a bánat, ha azt holnap folytatni akarom. Addig ez fogva tart a gödör mélyén. A gödörből csak ezután tudok kimászni. Másrészt a gyónásban már kegyelmet kapok: már hitvallás ez, hogy van tovább, hogy nem a bűné, a halálé az utolsó szó, hanem van Húsvét, feltámadás. A gyógyulás folyamatában aztán *azokat a lépéseket kell gyakorolni, amiket a lejtőn lefelé szörnyen elhanyagoltam:* az imádságot, a kapcsolatot a jó emberekkel, a kommunikációt, a jó élményeket, a kielégítő szexuális életet, a gondolatvilág és a körülmények fegyelmezett ápolását. Érdemes lelki vezetőt, házassági tanácsadót bevonni. Tudni kell itt türelmesnek lenni önmagammal és a párommal: amibe lassan csúsztunk bele, abból csak lassan lehet

feltámadni, s talán lesz visszacsúszás is. Ennek nem szabad elkeserítenie, hiszen már nem ugyanoda csúszok vissza, talán egy ideig sikerült följebb jutni.

A házasságtörés a házaspár mindkét tagjának bűne, kudarc, terhe. Talán más arányban, s olykor nem is azé a nagyobb felelősség, aki elkövette a házasságtörést. Nem az visz előrébb a gyógyulás útján, ha a másik fél megsértődik, azonnal szakít, ha gögösen, erkölcsi fölényességgel a másik fejébe vágja bűnét. A fejünk homokba dugása, ha pusztán elkezdjük vádolni a „gonosz csábítót”, ahelyett, hogy észrevennénk, mi magunk mivel taszítottuk a karjaiba házastársunkat. A gonosz csábítóra kivetett összes harag felment, hogy a magunk hibáit keressük: aki pedig hibátlanak tartja önmagát, a házasságát, az ezután sem akar változtatni. A csőd előre programozott. A legrosszabb megoldás a „visszaadás-vizontcsalás”: bűnnel ugyanis nem lehet bajt gyógyítani. Szintén rossz megoldás a kapkodás, azonnali válás, az abortusz. Tudatosítani kellene: kettejük miatt esett nagyot az egyik. A házasságtörés bűne egyáltalán nem azt jelenti, hogy vége a házasságnak, inkább csak vészcsengő, jöllehet a legsúlyosabb. Inkább egy súlyos jel, egy fájdalmas szívbemarkolás, égető láz: „az utóbbi időben valamit együtt nem jól csináltunk, kettőnk kudarc a bűn, s kettőnknek együtt kell feltámadni belőle.” Van valami olyan igény a házasságunkban, ami betöltetlen maradt, s ami elég fontos, ami nélkül nem lehet élni, s ezért kereste az egyikőnk egy harmadiknál. *Ha házasságtörés történik, bízni kell a saját megbocsátó készségünkben, a bűn és a fájdalom tompulásában, Isten megbocsátásának erejében, a húsvéti feltámadásban, az intelligens újrakezdésében.* A hitből kapjuk a legerősebb indítást a hűségre még házasságtörés után is: Isten maga is a hűséges (Jak 1,17). Óriási sansz van a megbocsátás megtapasztalásában, a bizalom visszanyerésében: ha ezen úrrá tudunk lenni, akkor talán már mindenben.

A házasságtörést nem magánnyomozókkal kell megelőzni, hanem állandó szeretettel. *A házasságtörés mindig egy mélyebb, személyes és házassági krízisnek a jele és következménye. A szexuális hűtlenség már csak következménye a mélyebb és átfogóbb személyes hűtlenségnek, így a szexuális hűséget megelőzi a személyes hűség.* A személyes hűség nem csak negatív elhatárolódást jelent bizonyos tettektől (házasságtörés, szoros kapcsolat harmadikkal), hanem pozitív folyamatos odafordulást a házastársához. Ilyen a napi apróságokban való megegyezés, a folyamatos egyeztetés, a kellemes fecsegés, a mélyebb dolgok utáni közös érdeklődés, ilyen a vallás is, a nyitottság az újra, a változásra, az érdekesre. Fel kell dolgozni ki nem mondott konfliktusokat, munkahelyi megterheltségeket, szexuális beteljesületlenségeket. Ha gyengülni és sorvadni látjuk a házastársi kapcsolatot, jó, ha emlékezünk a megismerkedésünkre, a kezdetre: Mit is akartunk elérni házassági döntésünkkel? Jó elutazni oda, ahol jó közös élményeink voltak: olyan helyekre, városokba, hotelekbe, templomokba, amelyek közös élő emlékeket őriznek. Érdemes emlékezni, hogy mi volt jó, mi változott, min kellene változtatni. Másrészt vissza kell találni a nagycsalád, az egyházi közösség, a családcsoporthoz világába: a kilúgozott társadalmi tudat akarva-akaratlanul hat ránk, s ennek tudatosan ellen kell kormányozni. Olyan emberekkel, családokkal kell körül venni magunkat, akik pozitívan hatnak ránk. A nagycsalád, a tudatos keresztények összefogása nagyban képes ellensúlyozni a mindenkori társadalmi klímát, és stabilizálni a házasságokat, az egyéneket.

A döntés előtt, hogyan tovább, rá kell kérdezni a következményekre: Melyiket nem fogjuk jobban bánni? Talán a szakítás, a válás többbe kerül, mint az az erőfeszítés, hogy megújuljunk. Talán az ártatlan gyerekek érdeke tud annyi erőt felszítani bennünk, hogy ne hozzunk rossz döntést, tudjunk többet tūrni, új életre támadni. Idős korunkra ki fog adni egy pohár vizet? Talán ahogy öregszünk, a megbocsátás nagylelkősége is fokozódik bennünk, ezért idő előtt nem kellene elhamarkodottan tépni. Aki rendszeresen

gyón, leteszi a bűnét, az talál önmagában annyi isteni kegyelmet, hogy ő maga is tudjon megbocsátani. Aki rendszeresen újjászületik a karácsonyi Kiseddel és meghal, s feltámad a húsvéti Krisztussal, az talál önmagában annyi isteni kegyelmet, hogy tudjon újjászületni, feltámadni. A keresztények házassága beágyazott Krisztus kereszthalálába és feltámadásába: van benne szenvedés, sebek, és talán halál is. Aki belebocsátkozik Krisztus halálába és feltámadásába, az tud várni, bízni, túrni, mert mindez valahogy mégis az életbe, a szeretetbe, a feltámadásba torkollik.

4.3. Ágytól-asztaltól különválás

A házastársaknak erkölcsi kötelessége és joga, hogy a házastársi együttélést megőrizzék. A bűnnek azonban ára van, amit mindig meg kell fizetni, s amit nem könnyű helyrehozni. Ahogy Krisztus tagjain és oldalán ott maradt a bűn nyoma, a szegek lyuggatása, úgy a házasságon is mély sebeket okoz a házasságtörés. Az okos előre okos: soha nem követ el olyat, ami nagyon mély sebet okoz. A mély sebből gyógyulni nehéz. Ha a megújulás minden kísérlete meddő marad, az egyházjog elismeri a jogot, hogy az együttélést feladják. Ha valaki tartósan megcsalja a másikat, erőszakosan bánik vele, bűnöző életmódot folytat, vagy veszélyezteti az ő és a gyerekei testi-lelki épségét, akkor az egyházjog elismeri, hogy nem tudnak együtt élni, ágytól-asztaltól különválhatnak (CIC 1151-55), s ez a gyerekek védelmében olykor lehet erkölcsi kötelesség. Az Egyház Szent Pál tanítása alapján (1Kor 7,11) elismeri az ártatlan fél jogát arra, hogy külön költözzön, ha minden személyes és egyházi békítés nem érte el a célját. Rendes esetben ehhez a helyi egyházi illetékesség rendelkezése kell, szükséghelyzetben saját döntés alapján önhatalmúlag is történhet. Ezt a különválást többnyire polgári jogi válás követi, de ez nem szükségszerű.

A különválás a házastársi jogok és kötelességek jelentős részének felfüggesztése, de nem magának a házasságnak: *az együttélést függesztik fel, nem a házasságot.* Az érvényes egyházi házasság ettől még megmarad, a másik fél továbbra is házastársam Isten előtt. Továbbra is imádkoznom kell érte, ha már gyakorlatilag csak így tudom segíteni az üdvösségét. Aki így egyedül él, nem költözik össze senkivel, nem köt polgári házasságot, az továbbra is járulhat szentségkehez. Az idő haladásával nincs kizárva, hogy visszatalálnak egymáshoz. A fájdalmak tompulnak, az idő gyógyít, a hevességek csitulnak, s az idő haladásával az öregedő test és az ítéletre készülő lélek is hajlamosabb a kiengesztelődésre. Főleg a mélyponton ezért soha nem szabad kapkodni: „nagy ködben csak lassan navigál a tapasztalt tengerész”. A dogmatika, az erkölcssteológia még a legsúlyosabb esetekben is tud a kiengesztelődésre való képességünkről, amihez a legtöbb erőt a kereszten imádkozó Krisztus szavaiból meríthetünk. *Igen dicséretes, Krisztus megbocsátásának, a feltámadásnak igen erős szemléltető példája, ha sikerül az ilyen házásoknak befogadni Isten kegyelmét, és folytatni a házasságukat.* Nem az a baj, ha megbotlunk, hanem ha úgy is maradunk. Az ilyen különválásztásban legalább a remény megmarad, hogy a család újra egyesülhet, a gyerekekben tiszteletet ébreszthet, ahogy a házastárs hűségesen vár a másikra, nem adja fel a nagy szerelmet. Üzenete van egymás, a gyerekek és a társadalom felé is: Isten összekötő ereje nagyobb a mi gyarló fáradozásainknál, bűneinknél, olykor gyógyító-gyógyuló képességünkönél is – akik hűségben megmaradnak még a különélés esetében is, végső soron hitvallást tesznek. Semmilyen nehézség nem nagyobb Krisztus kegyelménél.

5. Könyvajánló

- ALEXANDER SCHMEMANN, A világ életéért, Kairosz, Budapest 2010.
- FERENC PÁPA, Amoris laetitia, Szent István Társulat, Budapest 2016.
- FERENC PÁPA, Christus vivit, Szent István Társulat, Budapest 2019.
- GARY CHAPMAN: Az 5 szeretetnyelv, Harmat, Budapest 2015.
- GYÖKÖSSY ENDRE: Ketten – hármában, Új Ember, Budapest 1994,
- HELMUT WEBER, Általános erkölcszociológia, Szent István Társulat, Budapest 2001,
- HORVÁTH SZABÓ KATALIN (szerk.), Házasság és család, Új Ember Budapest 2008.
- HORVÁTH-SZABÓ KATALIN, A házasság és a család belső világa, Párbeszéd Alapítvány, Budapest 2007
- II. JÁNOS PÁL, Familiaris consortio, in, II. János Pál megnyilatkozásai, Szent István Társulat, Budapest 2005.
- II. JÁNOS PÁL: Levél a családokhoz, Szent István Társulat, Budapest 1994,
- JOHN MEYENDORFF: A házasság misztériuma, Kairosz, Budapest, 2009,
- KLAUS DEMMER, Die Ehe als Berufung leben, in Intams Review 2/2 (1996) 129-130.
- OLSON, D.H., RUSSELL, C.S. & SPRENKLE, D.H., Circumplex Model: Systemic assessment and treatment of families, Haworth Press, New York: 1989,
- PAPP MIKLÓS (szerk.) A keleti teológia a házasságról, a családról, Vigília, Budapest 2013
- PAPP MIKLÓS, „Megkoronáztad”, A házasságkötés misztériuma, Lazi, Szeged 2022,
- PAPP MIKLÓS, A házas életstílus: a családi élmények jelentősége, Lazi kiadó, Szeged, 2017.
- PAPP MIKLÓS, A Papp újra válaszol, 777 Egyesület, Budapest 2021,
- PAPP MIKLÓS, A Papp válaszol, 777 Egyesület, Budapest 2019,
- PAPP MIKLÓS, Az életvezetés etikája: A jó és a rossz között, Lazi kiadó, Szeged, 2016,
- Püspöki szinódus zárójelentése Ferenc pápának, Szent István Társulat, Budapest 2015,
- SZARKA MIKLÓS: Házasságra felkészítő beszélgetések, Kálvin, Budapest 2013,
- WALTER KASPER: A család evangéliuma, Jezsuita, Budapest 2015
- XVI. BENEDEK, Deus caritas est, Szent István Társulat, Budapest 2006.

6. Tartalomjegyzék

DR. PAPP MIKLÓS:.....	1
„FÉRFINAK ÉS NŐNEK TEREMTETTE”	1
1. A nemek eredete	2
1.1. Ami azonos: a személyes méltóság.....	3
1.2. Ami különbözik: a nemi sajátosságok	6
1.3. Az azonosság és különbözőség célja: az összetartozás.....	9
2. A házas életstílus	15
2.1. A gondolatvilág ápolásának fontossága	17
2.2. A közös emlékezés megtartó cölöpjei.....	18
2.3. Kommunió – kommunikáció	19
2.4. A konfliktuskezelés kultúrája.....	19

2.4.1	A testi dimenzió.....	20
2.4.2	Pszichológiai dimenzió.....	20
2.4.3	Teológiai dimenzió.....	21
2.5.	A családi élmények jelentősége.....	21
2.6.	Az eszkatológiai feszültség: a „már és a még nem”.....	23
2.7.	A boldogság új fogalma.....	23
2.8.	Az együtt fejlődés.....	24
2.9.	A házasság szakaszai.....	24
3.	A családi spiritualitás.....	25
3.1.	A házastársak egymás istenképét tisztítják, gazdagítják.....	25
3.2.	A családi imádság.....	25
3.3.	Az Eucharisztia közös vétele.....	27
3.4.	Az Egyház naptára a család naptára.....	29
3.5.	Az evangéliumi tanácsok családi megélése.....	29
3.5.1	A szegénység.....	29
3.5.2	A tisztaság.....	30
3.5.3	Az engedelmesség.....	31
3.6.	Családi misztika.....	32
3.6.1	A szenvedés felajánlása.....	33
3.6.2	Családi zarándoklat.....	34
3.6.3	A hit szimbólumai.....	34
3.6.4	Ha más felekezetű, ha nem keresztény.....	35
4.	A házasság elromlásának lejtője.....	35
4.1.	A lejtő lefelé.....	35
4.2.	A lejtő felfelé.....	38
4.3.	Ágytól-asztaltól különválás.....	40
5.	Könyvajánló.....	41